

Emmaus felé...

TARTALOM:

Csikesz Sándor: „Emmaus Felé”.....	153
Reményik Sándor: Newyorki levél-töredék..	158
Farkas Zoltán: Hiszek Szentlélekben! ..	159
D. Dr. Pröhle Károly: Korunk válsága és a theológia ..	168
Jakus Imre: Kőrösi baba ..	170
Igehirdető: „Ma nem prédikál senki” ..	171
Keller Adolf: Az ökumenikus mozgalmak és a theológia ..	175
Külföldről. (A finnek hite. — Német K. I. E. belmisszió) ..	177
Oravala Ágost: Parasztproféta (Regény) Fordította: br. Podmaniczky Pál (VIII)..	182
Krónika ..	205
Könyv, folyóirat ..	207
Theologus élet.	

EMIMIAUS FELÉ...

EVANGELIKUS FOLYÓIRAT.

Szerkesztik: *Jakus Imre, Kádár Gyula, Keken András, Urbán Ernő*
ev. hittudományi hallgatók.

Megjelenik havonta egyszer, július és augusztus kivételével.

Előfizetési ár: Egész évre P 5.—, fél évre P 2.50.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Sopron, Ev. Theol. Otthon.**

Kéziratokat a szerkesztőség címére kérünk. (Kéziratokat nem adunk vissza)

A „Fébé“ Evangélikus Diakonissza Anyaház

különböző intézményeire szeretettel felhívjuk olvasóink szíves figyelmét. *Hüvösvölgyi Penzió* (Budapest I., Hidegkúti-út 123/a), a hüvösvölgyi villamos végállomás közvetlen közelében, gyönyörű, egészséges, csendes helyen, erdőben fekszik. Üdülők, pihenők, a fővárosban hosszabb-rövidebb időre megszállók a penzióban egész éven át szobát kaphatnak teljes ellátással. Szobák állandó tartózkodásra is kaphatók teljes ellátással. — *Leányinternátus* közép- és főiskolás diákleányok részére, Budapest VIII., József-utca 4. III. em. 16. szám alatt, a tudományegyetemen és klinikák közvetlen közelében s különböző középiskolákhoz is közel. Az internátus diakonissza testvér vezetése alatt meleg családi otthont kíván nyújtani. Jövő tanévre szóló jelentkezéseket már most elfogad a vezetőség. Az internátus helyiségeiben a nyári hónapokban hosszabb-rövidebb időre szállás és ellátás kapható. Különösen azoknak és klinikákba ajánljuk ezt, kik nyári tanfolyamokra jönnek fel a fővárosba. — *Az Anyaházban fenntartott leányinternátus*, Budapest II., Remetekertváros, Béla király-utca 7., gyengébb szervezetű diákleányok részére, magánoktatással is, a hüvösvölgyi erdő tőzomszédságában, a villamos végállomástól néhány percnnyire, különösen alkalmas azoknak, kik valamely budai iskolába járnak. — *Gyermeknyaraltatás* az anyaház klotildíligeti telepén, mely Piliscsaba vasutállomástól 5 percnnyire gyönyörű szép helyen fekszik. — A penzió és az internátusok állandó, a gyermeknyaraltatás pedig hetenkénti orvosi felügyelet alatt állanak. Mindezekre vonatkozólag felvilágosítás kapható: Budapest I., Hidegkúti-út 123/a (tel.: automata 645-73).

Kiadóhivatali közlemények:

Az előfizetési díjat beküldték:

5-72 P: Szebik K. U.S.A.
5-5 P: Leánygimn. Nyiregyháza; Lic. dr. Karner K., Lendvay K. Sopron; Hilscher Z., v. Raics K. Budapest; Petrovics P. Budapest; Banko Gy. Békéscsaba; Wenk K. Hegyeshalom.
4 P: Joób S. Ózd.

3-80 P: Horváth S. Csabdi.
2-50-2-50 P: Rumpeltesz M. Rajka; Szabó J., Horeczky B. Debrecen; Belák S. Tokaj.
2-2 P: Forgách E. Orosháza; Pál M. Budapest.
Adomány: dr. Walkó M. Szombathely
2 Pengő.

Kiadóhivatalunkban kapható:

Dr. Luther Márton: Nagy Káté. Ára 1'50 P. (Előfizetőknek 1'20 P.)
Az Ágostai Hitvallás. Fordította D. Dr. Pröhle Károly. Ára 1'10 P.
Lic. dr. Karner Károly: A telekezelek Magyarországon a statisztika megvilágításában. Ára 3'50 P.
Lic. dr. Karner Károly: A saecularismus és a lelkeszi munka. Ára 60 fillér.
Az árak a pénz előzetes beküldése mellett s bérmentes küldéssel értendők.

„EMMAUS FELÉ . . .“*)

Alapige: Lukács 24: 13—35.

MENNYIRE szeretném magam mögött hagyni a professzort és szívközel-ségbe jutni hozzátok, mint ember az emberhez, testvér a testvérhez, kit talán elválaszt egy pár évtized töletek, de az örökkévalóság távolából nézve, porszemnyi közelségben vagyunk egymáshoz. Azért választottam ebben a csön-des esti órában ezt a felolvasott részt, mert arról szól, mit ti is zászlótokra írtatok: «Emmaus Felé...»

Ráemlékszem a szép áprilisi délutánra, amikor két évvel ezelőtt forró napsütésben ázsiai módon, számár-ra nyergelve elmentünk egypáran Emmaus felé. Ahogy poroszkál a bölcs állat és utána saját fontosságát üvöltözve, hang-súlyozva jön a hajcsár, mi magunk gondolatainkba merülünk. Már úgy van az, hogy keresztyén ember Emmaus felé mindig gondokkal terhelten menjen. A keleti tropikus éjszaka lassan-lassan közeleg. A jelei megindulnak: füstölnek a hegyek, elcsendesednek a madarak, juhnyájak baktatnak hazafelé, nagy port hagyva maguk után. A pásztor alakja a porban előttünk szinte misztikus messzeségben megy, csak sejtelmes vonalait látjuk, mint ahogy a jó pásztor mindig előtte megy a juhainak. És elérkezünk ahhoz a kicsiny arab faluhoz. Egypár sárviskó, lehetetlenül szutykos és lármás lakossággal, amely abból él, hogy ezreket és ezreket hajt valami Emmaus felé és ezek odaállnak ennek a nagy, belső láthatatlan érzés vámszedőinek, baksist kunyorálva. S mi, amikor visszafordulunk, vígabban indulunk. És az elcsendesedő estén, ahogy felragyog-nak a csillagok, a mi szívünk óhajtása is az: maradj velünk, Uram! És mi is érezzük a megbékélést Jézussal. Nekem személy szerint is kedves és drága ez a hely, mert az az út segített még jobban átélni ezt az ígét, amit itt hallottatok felolvasni.

Talán kevesen gondoltatok még reá, hogy ez a rész a világon a legesleg-első keresztyén bibliamagyarázat a feltámadott Jézusról. Még kevesebben gon-doltatok reá, hogy ez a világon a legeslegelső prédikáció. Azt olvassuk ott az eredeti szövegben, hogy beszélgetve (*ὁμιλοῦντο*) mentek. Ugyan az a *tó*, amiből a homiletika szó származik; beszélgetve, társalogva, bajtársi beszélgetésbe ele-gyedve megy ez a két ember. Ezt a katonai kifejezést az Új-szövetség már a legeslegelső megindulásakor meghitté tette a tanítványok között, mert érezték, hogy ők is katonák, érezték, hogy ők is élethalál harcot vívnak. Hisz' ez a két

*) Bibliamagyarázat, melyet a soproni evangélikus theologiai fakultás hallgatói előtt a theologus Otthonban Pünkösöd előestéjén elmondott Csikesz Sándor debreceni egyetemi professzor 1931. május 23-án este 8 órakor. A professzor úr által átnézett gyorsírói jegyzet.

ember is a halál torkából a maga életét menteni futott Emmausba, Jeruzsálemből, ahonnan mindenünnét leskelődhetett egy Judás, ahol minden utcasarkon befordulhat a poroszló, hogy elfogja őket. Elmennek a biztos szülőföldre. Még menekülésükben is katonák, egy vesztett csata katonái és ilyen sötét lelkihangulattal indulnak el.

Felhívom figyelmeteket a külső és belső jeleire ennek a legősibb predikációnak. Az egyik külső jele ez, amikor így szól az Írás: *«az ő szemek meg voltak tartóztatva»*. És figyeljétek meg, hogy a végén az történik: *«felnyitlak a szemek!»* A másik belső jel, mikor Jézus rájuk néz és azt mondja nekik: *«Óh balgatagok és restszívűek!»* (βραδεῖς τῆ καρδία) És amikor elhagyja őket Jézus, akkor pedig ők úgy fejezik ki magukat a saját szívükről, hogy *«gyuladózó szív»* (καυμένη καρδία). Ebben a kettőben benne van az igazi ígéhirdetés lényege: vakoknak felnyitni a szemeit, a rest szíveket meggyújtani, hogy égő szívek legyenek, a σκνδρωπολ-t, azokat a borus, sötét és gyanakvó tekinteteket örvendező és bizonyágtévő tekintetké átalakítani. *Ketten* mennek. Mindenki jegyezze meg magának: egymagában lehet jó hivatalnok, lehet kitűnő tudós, csak keresztyén nem! Keresztyén ember nem magános ember. A keresztyén ember keresi a magányt akkor, amikor már megfogant a szívében az Ige, mert amíg ez a gyökereit beleereszti a szívébe, addig szüksége van erre a magányra. De mikor egyszer gyökeret vert, attól kezdve a szívből kinő ez és bizonyágtétel formájában az egész világot oda akarja vinni Krisztus lábaihoz. Nem véletlenül mondta Jézus, hogy kettőnként bocsátlak el az útra titeket, hogy ahol ketten vagy hárman egybegyűltek, ott én veletek leszek. Ő meg is mutatta azt, íme a legelső alkalommal, amikor kettő volt együtt és Óróra beszélgettek, megjelent közöttük. Amikor ketten vagytok együtt, tudjátok meg, hogy hárman vagytok! Azzal a beszélgetéssel, amit egymás közt beszélgettek, ezt a harmadikat durván kitesztíjátok magatok közül, vagy magatokhoz ölelhetitek. Nem igaz, hogy a mi egyházunknak, a protestantizmusnak nincs misztikája. Ez a misztikánk, hogy az Úr Jézus Krisztus egy kéznnyújtásnyira ott van mellettünk, mikor ketten vagy hárman összegyűlünk. A másik tanulság, amikor ezek tizenegyen panaszkodtak, tehát tömegben akkor, nem volt közöttük. Az Úr Jézus mélységes Igéjéről, az ő nagy jelentőségéről először egy kicsiny kör próbáljon meggyőződést szerezni: ketten, hárman. Az a lelkipásztor, aki csak egymagába vonul vissza áhítatra, hogy azután megjelenjék a sok száz tagú gyülekezet előtt, az nem indult el még Emmaus felé. Ez az emmausi út arra tanít minket, hogy a lelkipásztor gyűjtsön maga köré kettőt vagy hármat, akikkel imádságban összegyűljenek az Ige fölé hajolva. Haláloskomolyan beszélgetnek ezek az emberek, nem vígan és nem nevetgélve. Ketté-tört egy életreményük. Azt mondják, mi azt hittük, hogy Ő az, aki meg fogja váltani Izraelt. Lelkük előtt egy sötét fekete függöny ereszkedik le, mert nem akarnak a Golgota iszonyatára még csak lélekben sem pillantani. Milyen szörnyű kegyetlen a sors, hogy így letaglózta minden reményüket. S amint ezek így mennek ott, mint ahogyan a rátelepedett hó lehuzza az ágat egészen a földig, itt ez a dermesztő tapasztalat lehuzza lelküket a földig. Így mennek teljesen reménytelenül, de mégis Krisztusról beszélve. S ekkor már ott van hátuk mögött a *«Salus!»* Post equitem sedet atra cura. A keresztyén ember, ha gondokkal megy, akkor nem a sötét kétségbeesés megy a nyomában, hanem az üdvösség Fejedelme, csak meg kell állni egy pillanatra, hogy az ő beszélgetésükbe beleleegyedjék ez a harmadik is, ki nem az Izraelt, hanem a fiait akarja megváltani.

Az Úr Jézus Krisztusnak, figyeled-e, észre veszed-e a módszerét? Nem

azt mondja, hogy most hallgasson el mindenki, s rám figyeljen, majd én megmondom, kifejtem nektek, hanem nézd, hogy mit tesz! Senki úgy nem lát a szívekbe, a saját noteszed belsejét nem látod olyan tisztán, mint ahogyan Jézus látja a lelked legmélyebb redőit és ahogyan olvas belőle minden szót. Mégis megkérdi, mi van a szívedben. Tőled akarja hallani. Megállott közöttük és kérdegeti őket: miért vagytok szomorú ábrázattal, mi az ami bánt, mondjátok el. És amikor elmondják panaszait, mintha Ő mondaná: hát ez? akkor ők még újra próbálják megindokolni és mikor a lélek így már mindent elébe öntött, akkor kezdi őket vizsgálni. Mi ez, ha nem imádkozás, mikor az Úr Jézus Krisztus szól hozzánk és kérdi, mi bajunk? Mi ez, ha nem imádkozás, mikor mi az Úr Jézus Krisztusnak elmondjuk, ami a lelkünket nyomja. Mi ez, ha nem a legbuzgóságosabb könyörgés, amikor lelkünket kitárjuk, hogy az milyen szomorú. Aki így kitárja lelkét Előtte, annak az Úr Jézus felfejti az írásokat. Látod-e már most a keresztyén lélek pragmatikáját, hogyan jön valóságos élménye egymásután? Először beszéljess egész lelkeddel belemerülve Krisztusról a másikkal, majd vidd oda szívedet s öntsd ki Krisztus előtt imádságban és azután nyúl az Igéhez, hogy Jézus felfejtse előtted az írásokat s Ő magyarázzon meg mindeneket neked. Valami sajátságos folyamat megy végbe ezekben a tanítványokban, csak a végén vallják ezt meg, hogy *«nem gyuladozott-e a mi szívünk?»* Úgy érezték, mint a sót-szállító rabszolgák, amikor át-lábolják a Gangest hátukon a görnyesztő teherrel: az átázott nagy sőtömeg minden minden lépéssel könnyebb lesz és felére olvad mire átmennek; úgy érezték, hogy az ő gondolataik is így olvadnak le róluk. Milyen könnyűvé válnak ezekre a vizsgálató szavakra! Még nem tudják, hogy Ő a Jézus, de már érzik szívükben ezt a nagy megkönnyebbülést, sőt szívükben azoknak az apró tűzeknek, a reménységek fellángolásának piciny lángnyelvecskéi ott vannak már és röpködnek. Az egyetlen láng, aminek füstje, korma és szennye nincsen.

És amikor az Úr Jézus Krisztus elérkezik velük Emmausba, megfigyel-tétek-e, hogy mi folyik ott? Ott épp olyasmi történik, mintha az Úr Jézus áztatni akarná őket. Úgy tesz, mintha neki tovább kellene menni. Miért? Megint ugyan az a módszer, mint ami az előbb. Imádságot akarom előbb hallani, azután maradok veled. És úgy tesz, mintha el akarja menni messze. Bele kell kapaszkodnom, meg kell ragadnom, mintahogy a felolvasott Igében ez van *ῥασπεψιάσας* rácsimpszkodtak, beleragaszkodtak és úgy kérték: *«maradj velünk Uram, mert a nap már aláhanyallott»*. Látszólag Őt sajnálták, hogy hová mennél ebben az éjtszakában, pedig voltaképp magukat érezték nagy árvául, hogyha elmegy tőlük. Látszólag úgy tűnt fel, mintha ők akarnák nagy jótéte-ményben részesíteni ezt az idegent, aki oly kedves volt irántuk! És csak később jutottak tudatára, hogy ez ugyanaz a vágyakozás volt Ő utána, mint amikor a szomszjas föld megrepedezett, cserepes ajkaival eped eső és harmat után: ma-radj velünk, áldj meg minket.

És bemegy Jézus velük. Leül az asztalhoz. Az előbb Igét adott nekik, most *sakramentumot*. Az előbb hallható Igével építette a lelküket, most pedig itt a látható Igével, a sakramentummal építi tovább ugyanazt a fundamentumot. És amint a keleti hajlékban, amelyről jól tudjátok, hogy utcára nincs ablaka, az udvarra van egy picike kis rés hagyva, az is befüggönyözve, hogy a moszkító be ne jöjjön — benn a parányi méceske ott lenn és a földön, vagy rátéve egy piciny kis vékára, csak alig elég arra, hogy magától egy arasz-nyira világítson, ... azok ketten oda hozzák kis vacsorájukat és hozzául a kis lársáság... Jézus a nélkül, hogy nagyon sokat beszélne, csak nyúl a kenyér

után és ez a szakrális gesztusa felvillan előttük. Hisz' nem rég látták. Nincs még négy napja, egy kéz ugyanilyen lendülettel nyúl. És akkor szemeit fel-emeli az egekre és hálát ad, megtöri és adja nekik. S a szent életnek és elragadtatásnak ebben a könnyben fürdetett, meleg órájában ismernek reá, hogy az Úr Jézus Krisztus van ott. Amikor megtörik szemüket, hogy odamenjenek és átöleljék, amikor végre ráismernek, attól a pillanattól fogva többé testileg nem látják. Fel akarták volna lebbenteni burnuszát, hogy bele nézzenek szembe Uram, hogy Te vagy-e igazán?! Oda akartak menni hozzá, hogy rácsókolják meggyőződésüket sebeire, amivel át vannak szegezve kezei s akkor eltűnik előlük. Ettől kezdve minden keresztyén hittapasztalatnak ez a sorsa, hogy amikor szinte megfoghatóan érzi, hogy itt a Krisztus, amikor úgy érzi, hogy csak meg kell ragadnom Őt és szívemhez szorítanom és amikor sötét bús órákon úgy érezzük, hogy hűvös keze vízszalólag végigsimít homlokunkon, vagy amikor éreztük egy-egy biztató, férfias mozdulatát, amellyel bátorított és szinte lökött bennünket oda a cselekvés színpadára és szinte adta szánkba a szót: tégy bizonyosságot Rólam, állj meg keményen és merészen, meg ne hátrálj!; vagy amikor odaroskaszlott bennünket bűneink bevallására és saját bűneink közt vergődve kiszabadított minket: — át akartuk ölelni, de nincs testileg jelen itt, csak a lélek érezte a boldog, a belső teljes együttlétet.

Ezek az emberek, kik a gonddal, mint ólom-csizmákkal, lépkedtek Emmaus felé, most fürge szárnyakon, szinte repülve térnek vissza Jeruzsálembe. Ők, akik a vándort óvták, hogy ne menj tovább, hisz' már a nap aláhanyatlott, nem törődnek azzal, hogy mi a trópusi éjszaka, nyomban visszafordulnak és mennek Jeruzsálem felé. Ők, akik mélyen arcukba huzzák jövet a burnuszukat, hogy meg ne ismerjék őket, most visszamennek, mikor az örök igazán megnéznak éjszaka mindenkit, hát ismerjenek meg, hát fogjanak el, ha akarnak, mert mi már beszéltünk Azzal, aki él és meggyőzte a világot. Ez az, itt van a keresztyén prédikáció hatása, amely prédikáció nem tesz bátrabbakká, mint minők voltunk, az lehet kegyes és kedves értekezés, lehet szent dolgokról való vezércikk, valami bibliai tárgyval foglalkozó elaborátum, vagy pedig felületes elmélkedés és színes, de felszínes elmefuttatás, de ez nem krisztusi, nem keresztyén prédikáció! A keresztyén prédikáció megrövidíti az előttünk való cél és a köztünk levő távolságot. Ide hozza a célt elé, a megvalósulás horizontja elé, ide hozza a lehetetleneket is. És feleleveníti bennünk a hősi elszántságot, a mártíromságot, mert nem keresztyén az, akiben nincs mártíromságra való hajlandóság. Hiszen nem azt mondja az Úr Jézus, hogy csak addig kövess, amíg a hegyi prédikációt mondom, amíg a galileai tengeren hajózom, amíg a jerikói úton járok, hanem kövess még a Golgothán is, a Getsemánéban is, a Judások, főpapok és farizeusok ellenem áradó szörnyű gyűlöletében is.

Befejezem! Micsoda örömmel törtek be ezek a jeruzsálemi felházban azok közé, akik ott sokszor körülnéztek egymás között és úgy számolgatták, vajjon a következő félórán melyik fog még elosonni, elszökni. Mint a süllyedő hajóról menekülnek a patkányok, mint a vert seregből széledeznek egymás után a a szökevények, úgy néztek ők is körül, vajjon ki lesz, aki majd elhagyja őket, ki fog még itt kitartani. És ebbe a tömegbe, ebbe a tanítványi seregbe ajtóستól bezúdul ez a két ember és egyszerre izzásig, forrásig, pattanásig feszülnek az idegek, hiszen ezeknek nemcsak a szájuk kiáltja, de a szemük ragyogásából is látni, hogy beszélt velük a feltámadt Jézus! A karjuk bátor mozdulásából, abból az örömből, mi áthatja őket, mindenki leolvasta, kiérezte, hogy ezek valami rendkívülit éltek át és pedig éppen a világ Fejedelmével: Jézussal!! És akkor

a többiek is egyszerre megbátorodnak. A bizonyásgtevők szavára bizonyásgtevőkké válnak. A mód ugyanaz, mint ahogy az Úr Jézus tette őket bizonyásgtevőkké. Minden lélekben, mint mécsben ott van szikkadóban majdnem vagy félig kiszáradva az olaj. Az Úr Jézus annak a két tanítványnak a lelkét felgyújtotta; többször kellett meggyújtania, eleinte csak kicsi szikrát fogott, izzott és parázslott, majd hamvába hólt a kanóc, újra és újra oda kellett értetni Jézusnak a maga égő lelkét, hogy meggyúljanak ezek. De amikor meggyúltak, ragyogtak a sötétben. Ha ma is a szívek világitani tudnának, micsoda csodaszép utakat látnánk villózva leírva ilyen égő szívek útját. Nézzétek ezeket, most mennek Jeruzsálem sötét utcáin. Megérkeztek, s bizonyásgtételükkel most gyújtják föl a többi tanítványok szívét. És ettől kezdve a keresztyén egyház nem úgy terjed, hogy előveszem az anyakönyvet és beírom az új keresztyén nevét és mindenféle hivatalos cafrangot még hozzá, hanem attól kezdve az igazi keresztyénség úgy terjed, hogy bizonyásgtevő szívek kapták ezt a lángot az apostoloktól, továbbadták szíveken át, melenetve, égve jött le ez majd évezredekben át egészen idáig, hogy ti is megkaptátok a ti professzoraiktól, az ő égő lelkükből ezt a tüzet és boldognak mondom magamat, hogy a magam mécsével és tűzével is hozzáérhetek a ti lelketeknek ehhez az égő mécséhez és e pillanatban, amikor Emmaus felé elindulunk és Emmaus felé megyünk, együtt loboghat bizonyásgtevésünk tüze, hogy az Úr Jézus Krisztus dicsősége nagyobb legyen.

Ma úrvacsorával éltetek. Igét és sakramentumot kaptatok Istennek hajlékában. Boldog köztetek az, aki megérezte, hogy ez az út az emmausi út volt, ahol az Úr Jézus állt mellétek és Őt ismertétek fel. A Szentlélek eljöveteleire közeledünk holnap. A Szentlélek nem egyéb a maga jelenségeiben és munkáiban, mint ez a belső gerjedezés és gyuladózás, amely Krisztus előtt megegyengeti az utat a mi szívünkbe. A Szentlélek ereje nem egyéb, mint amikor Isten lelke belénk költözik, hogy velünk legyen, mint jobb életre vágyódás, mint amely az ég felé akar növekedni lelki lombozatával, hogy minél többet kapjon a szeretet napjából. A Szentlélek az Úr Jézus Krisztus vigasztalását hozza és ő előtte nyitja meg a lelki élet ajtaját. A Szentlélek tűz. A feltámadott és örökké élő Jézusról elszánt bizonyásgtevés tüze. A tüzet nem lehet elrejtteni. Égbekanyarodó füstje, lobogó lángja elárulja. Ez az égig érő füstoszlop, ez a csillagokik csapó láng, mely elárulja az emberi szívben a Szentlélek lakozását: a halálra is kész bizonyásgtevés, a mártíromság tüze.

Égjetek, lángoljatok, ifjú szívek, ezzel a tüsszel. Ámen.

Isten gyermeke tudja, hogy minden napja hiányos és azért bizza magát felkelésnél, lefekvésnél egyaránt a megigazító kegyelemre. De tudja azt is, hogy a megigazító hit egyúttal a megújulás ereje is, amely áthatja az egész embert és képessé teszi a jó cselekvésére és a gonosz elhagyására.

*

A bölcs ember fel tudja használni az egyedüllétet; amit az Úr tett, ő is azt akarja tenni. Hadd szóljon hozzád az egyedüllét az igazság gondolataival. Vidd magaddal őket a csendbe, mint egy illatos virágcsokrot és szívd magadba. Az első gondolat, amelyet az egyedüllétbe magaddal kell vinned, ez: Óh, én nyomorult bűnös! *Lőhe Vilmos.*

NEWYORKI LEVÉL-TÖREDÉK.

TEPLOSÍKÉP-GYŰJTŐ ALBUMÁBA.

*Itt küldök egynehány képeslapot.
De rájöttem már, hogy mért nem kutat
A fürge fényképész itt templomot.*

*A felhőkarcoló hétköznapiok
Égbefurják ormóttan fejüket:
Eltűnnek ötven emelet tövén,
— Hiába tornyosak az ünnepek.*

*A vörös téboly vak falansztere
Szennyel fertőzi a templomokat, — — . . .
Itt, e titáni égberohanásban
Az Isten nem halt meg, — csak lemaradt.*

*Ide erdélyi hegyek kellenének,
Hegyek a felhőkarcolók mögé, —
Hogy tündököljön az örök Arány,
És kitűnjön: a dicsőség kié.*

REMÉNYIK SÁNDOR.

HISZEK SZENT LÉLEKBEN.

NEM csak mirajtunk, az egész világ keresztyénségén is erőt vett az utolsó évek során egy hatalmas szorongó érzés, amely tettekbe is sodorta az embereket. A legkülönfélébb mozgalmak, konferenciák, szövetségek, munkálatok, cikkezések indultak meg s mindennek egy a jelszava: menteni a keresztyén egyházat! Beláthatatlan lenne a tömegük, ha az ember az összes külföldi ilyes mozgolódásokat sorra akarná venni, a maguk ezerféle változatával és árnyalatával. Fordítsunk teljesen hátat és nézzük most csak azt, hogy áll ez a kérdés a magyar szférán.

Legelőször is azt kell leszegeznünk, hogy soha semmi nem volt a világon olyan megindokolt s annyira a tizenkettedik órában megérkezett, mint ez a szorongó érzés s ez a vészkiáltás. Idehaza igen sok az álmos szemű ember, aki valami szörnyű lajhárközönnyösséggel és érzéketlenséggel szinte fel se képes fogni ennek a kérdésnek csontig vágó komolyságát és fájdalmas realitását. Itt még a könnyben, verejtékben, vérben fulladozó orosz keresztyénség velőtrázó halálsikoltását és segélykiáltását is «megtapsolják» (lásd Seraphim püspök budapesti látogatását), s aztán hazamennek a párolgó húsosfazekak mellé. Néhány gyönyörű frázis a világ négy égi tája felé és el van intézve az egész orosz keresztyénség, egyház, recsegés, ropogás és minden. A mi álmos, lefojtott levegőben élő nagy közönségünknek, meg a politikai és egyéb kapacitásoknak tehát hiába mutogatjuk meg a külföldi állapotok felkiáltó jeleit. Pedig odakint, keletről nyugatnak, már ugyancsak kemény szelek fűtyölnek. Az «istentelenek világszövetsége» Berlinbe tette át a központját és millió meg millió be nem iratkozott, sőt az egyházból ki sem lépett titkos tagra és szövetségre számít az egész világon. Még olyanokra is, akik ma azt gondolják magukról, hogy ők az «egyház oszlopai», de a legbelsőbb életük és gondolkozásuk szerint nem mások Isten előtt, mint a hitetlenek táborának az oszlopai.

Nálunk a küzdelem még nem nyílt. (De hogy a suba alatt mi folyik, azt csak az nem látja, aki nem akarja.) Ez a mai kormány-

zati módszernek köszönhető. Ennek van sok jó, de van sok rossz oldala is. Mindenesetre, ha nyíltabb és őszintébb lenne a levegő, a becsapó hideg szélre sok álmos szem hamarabb kinyílna. De a felsőség sohsincs Isten akarata nélkül s azért a mostani csendes időt, amikor még szabad minden akadály nélkül hirdetni az Isten ígését, úgy kell tekintenünk, mint felülről kapott drága kegyelmi időt, amelynek minden percéért számot kell majd adni az örökkévalóságban.

Ha vannak emberek, akiknek szemük van a látásra és fülük a hallásra, azok nem fogják egy kézlegyintéssel elintézni ezt a világáramlatot: menteni az egyházat! Menteni ám, de hogyan? Legelőször nézzük meg tehát közelebbről, hogy ha már teszük mi nálunk, kik és hogyan teszük.

Kezdjük mindjárt a katolikusokon. Itt a legfontosabb az egyház csorbítatlan hatalma a lelkeken és testeken, azaz az egyház lelki és világi uralma. Ha veszélyben az egyház, akkor ez az uralom van veszélyben s ennek már 400 éve a legveszedelmesebb ellensége a protestantizmus. A feladat tehát az egyház tekintélyét visszaállítani és azt a protestánsokkal szemben is minden áron és minden eszközzel érvényesíteni, őket gyengíteni, sőt talán (vannak még ilyen vérmes reményű álmodozók is) teljesen kiírtani. És ezt teszik is. S arra aztán tudnak a protestáns oldalon kötetekre való példát felhozni, hogy micsoda erőszakos módon, mérhetetlen anyagi hatalmukat, tekintélyüket, befolyásukat latba vetve törnek a céljuk felé úgy anyagi, mint szellemi téren. Erre nem kell több szót vesztegetnünk. Az istentelenség és saját tömegeik hitetlensége, bűnei elleni küzdelem e mellett majdnem elenyésző. Magasabb céljuk nincs a tömegekkel, minthogy azok külsőleg nyugalomban legyenek. Egyéni lelki élettel, az üdvösségre jutással nem sokat bajlódnak, hiszen ha valaki az egyházon bévül van, annak az üdvössége máris biztos. Azért ül a «Krisztus helytartója» az aranytrónra.

Ha már most visszajövünk a protestáns oldalra és kezdjük a kálvinizmusnál, akkor ott már valami szebbet láthatunk. Az ő egyházuk is épen elég beteg. Ha még egy fokkal magasabbra szállt volna a lázmérő, már átlépte volna azt a határt, amelyet egy élet kibír. De most már folyik a mentő munka. S ez a legkülönfélébb árnyalatú és fajsúlyú. Csak a konturok felvázolására van helyünk néhány vonallal, azért a részletekbe nem mehetünk bele. Pedig egyszer jó lenne alaposabban foglalkoznunk lutheránus részről is az ú. n. «kálvinista egyház ébredésével» s vizsgálat alá venni dogmatikus gyökereivel együtt, mert a létrejött külső eredmények

sok, még magas theologiai műveltségű egyháztagunkat is elkápráztatják és sok divatos eszme és kifejezőmód kerül át tőlük hozzánk is, aminek a belső értéke azonban lutheránus talajon még a nullánál is kevesebb.

Hogy ők mit tekintenek az első és legnagyobb bajuknak, az irányok szerint különböző. A «legegyházasabb» irány szerint az ú. n. «öntudatlanság». Kálvinista öntudatot kell ébreszteni, hogy a kálvinista ember «keményen álljon» a maga egyháza mellett és a katolikusokkal szemben, sőt egy kicsi csücske ennek az «öntudatnak» suba alatt még a «lutheránus eretnokség» ellen is neki peckesedik. Hogy az ilyesmi tud demonstrációkat, kálvinista tömegeket stb. stb.-t produkálni, azt elhiszem. De hogy ez nem menti meg a kálvinistákat, ha egyszer az «új dsihád» (amint valaki minálunk a keresztyénség külső és belső veszedelmét elnevezte) janicsárhada nekik ront, abban is biztos vagyok.

Sokkal, de sokkal szimpatikusabb a másik, a «pietista» irány, amelyik a bűnből és pogányságból *) akar «ébreszteni». Kapcsolata van a közösségi mozgalom idősebb magyar ágaival is. De aki közvetlen közletről szemlélheti a munkájukat, az még ezt sem kívánhatja a mi számunkra. Épen dogmatikus okokból. Az angol-szász és predestinációs szellem erősen rajta hagyja ezen egy ú. n. «emberi munká»-nak, «Selbstgerechtigkeit»-nek, és fejlődés nélküli felszínes kegyességnek a bélyegét. A mi evangélikus hitvallásaink egy sokkal mélyebb, erősebb, fejlődésképesebb kegyesség csíráit hordják magukban, ha azok jó földbe kerülhetnek és ki is fejlődhetnek, valósággal az Úr Szent Lelkének fuvaltatára, az örök Szőlőtőke nedvéből élvén.

E mellett aztán kisebb-nagyobb irányok sokat küzdenek a szociális kérdéssel, az egykével és erkölcsi romlással, a reverzálissal, a szektákkal stb. De mindezen kérdéseket az előző két irány is állandóan napirenden tartja. Vannak aztán személyiségek, akik egyoldalúan csak egy kérdésben látják az egyház rákfenéjét s annak orvoslására szentelik minden erejüket.

Most azonban eleget söpörtünk mások háza előtt, nézzük csak a magunk portáját. De itt aztán nagyon féken kell tartani a tollat, nehogy szurkáljon. Azt a tényt senki sem tagadhatja le, hogy a lelkészi karban nálunk is eleven egy érzés: «Így sehogy

*) Könyvek, cikkek, szépirodalmi művek vitatják, hogy a magyar kálvinista parasztság zömén semmi nyomot se hagyott az ezer évi keresztyénség. Belsőleg olyan pogány, mint 1000 évvel ezelőtt. Itt tehát jogosultsága volna a «haleütika» missziói igehirdetés egy bizonyos formájának.

sincs jól, valamit már tenni kellene!» A templomok meglehetősen levegősek a kicsiségük ellenére is, csupán sátoros ünnepkor akad némi tolongás. A veszteségeinkről borzalmas adatokat tárt fel a legújabban megjelent felekezeti statisztika. Az egyházi intézményeink, sajtónk javarésze csak tengődik, tengődik. Bizony sanyarúan állunk. Itt menteni kell fokozottabb munkával, megsokszorozott erővel. És mi a területe ennek a mentő munkának? Legnagyobbbrészt az önvédelem, egyházvédelem. Védekezés a katolicizmus ellen (a reverzálisok stb. kérdése), védekezés a szekták ellen, itt-ott az egyke is aktuális, speciális bajunk azonban a szórványok (egy közismert mondás szerint itt fogunk elvérezni). Aktív munka alig folyik, ha igen, az alaphangja egy kálvinista területről importált «evangélikus öntudat» (Luther rózsával vagy a nélkül); sokat emlegetik azt is, hogy az egyházunk a «tisztá evangélium egyháza», s folyik, különösen az ifjúságban, egy «felkelkesítő» munka az «egyházunk értékeinek» a megbecsülésére, egyházhúségre. A hivatalos belmissziói munka is kb. ezen az alapon mozog, ott az ősök példájának, hithúségének, gályarabságának unalomig való emlegetése és könnyfacsaró kiszínezése volna hivatva az «öntudasító» és lelkesítő munka elvégzésére. Még a legújabban elszaporodott konferenciák, gyülekezeti, presbiteri, sőt (horribile dictu) «evangelizációs» napok se igen lépik át ezt a gondolatkört.

Már most aztán vonjuk le a konzekvenciákat. Nézzen magába mindenki, aki csak részt vesz ezekben a munkákban és mozgalmakban, és tegye fel a kérdést kegyetlen őszinteséggel: Miért is végezzük mi mindezt? s mi célból? — A felelet talán ahány, annyi-féleképen megformulázva hangzik majd, de az alapja mindegyiknek kb. ez lesz: «Mert menteni kell a mi evangélikus anyaszentegyházunkat, különben tönkre megyünk, elveszünk, kipusztulunk Magyarhonból.» Nos és itt kezdődik tulajdonképen az én cikkem. Az eddigieket bocsásás meg negem, köröszkül kellett vágni magamat rajta, mint egy kása hegyen, hogy kijussak a tulajdonképeni kérdésemhez, amely egészen theoretikus szeretne lenni, és mégis, a gyakorlati élet alapján állva, a gyakorlati élet irányító gondolatait akarja keresni: Ha a mi evangélikus anyaszentegyházunk igazán **evangélikus**, ha az örök fundamentumon áll (I. Kor. 3:11.) és hű akar maradni Luther és Melancthon eredeti gondolataihoz, szükség van-e akkor arra, hogy **mi** az «**egyházat**» mentsük?

Azt felelem rá: nem. Miért? Mert micsoda az egyház a mi

hitvallásaink és Luther szerint? Vagy még messzebb menve: Pál apostol szerint? A «szentek közössége» vagy a «Krisztus teste». Már most szüksége van a feltámadott, élő és uralkodó Krisztusnak arra, hogy az «Ő testét» «mi» mentjük? Nem. Már csak azért sem, mert amit mi tulajdonképen menteni akarunk, ez a «Magyarhoni Ág. Ev. Egyetemes Egyház» mint jogi testület, mint organizáció, nem a Krisztus teste. Krisztus teste X, Y, Z lélek és mindenki, aki «igazán hisz», akár ennek a főttebbi organizációnak a keretein belül és akár rajta kívül, az egész világon mindenütt. És ez az organizáció mégis odatartozik Krisztus testéhez 1. annyiban, amennyiben a tagjai odatartoznak, 2. amennyiben egy fel-séges megbízást kapott Krisztustól, hogy az Ő Igéjét tisztán és igazán hirdesse és így esz köze legyen a Szent Léleknek, aki teremti, növeli és megtartja az egy igaz Anyaszentegyházat. És más feladatot nem kapott. Sem azt, hogy reverzális és egyéb csatározásokat vívjon a katolikusokkal, sem azt, hogy szociális és erkölcsvédelmi intézmény legyen és semmiképen sem azt, hogy önmagát igyekezzék fenntartani és bebiztosítani az idők viszontagságai ellen, hanem egyesegyedül azt, hogy az Isten igéjét tisztán és igazán hirdesse s ezáltal az egyes lelkeket (Krisztus testének atomjait) mentse a bűnből és kárhozathból. Ezt sem ő végzi, sem pedig a szolgálói, hanem a Szent Lélek, aki az Igének **tiszta és igaz** (tehát nem kegyes moralizmus, sem ünnepi 'gondolatok», hanem a bűn és kegyelem, a Kereszt) hirdetése által «ubi et quando visum est Deo» (ahol és amikor az Istennek tetszik) útát talál a bűneinket nem is ismerő emberi szívekhez és a bűntudat-bűnbánat ébresztése által hitet s új életet támaszt abban, amelynek növekednie, fejlődnie és gyümölcsöt teremnie kell mind a halál órájáig, — vagy amíg az Úr visszajő hatalommal az Ő országát itt a földön felállítani.

Hogyha tehát mi az «egyházat» akarjuk menteni, az legelső sorban is hitetlenség. Mert ezáltal bizonyosságát adjuk annak, hogy nem hisszük, hogy egyházunknak valóban az élő Krisztus a feje, akinek van ereje és hatalma az «Ő testét» megtartani, az elhalt tagokat megeleveníteni és a hitetlenségnek, tévelygésnek bármily hatalmas felzúdulása ellen is megoltalmazni, sőt mindenek ellenére is tovább terjeszteni. Arról teszünk ezzel bizonyosságot, hogy számunkra nem élő valóság, nem realitás a második Zsoltár írójának hite, aki szinte naiv csodálkozással néz körül egy olyan világban, mint épen a mi hitetlenségtől és erkölcstelenségtől forrongó világunk és kérdezi: «Miért dühösködnek a pogányok és gondolnak hiábavalót a népek?» «Az egekben lakozó neveti őket.» —

Igen az egekben valósággal ott lakik az Úr, a minden földi hatalmasságoknál mérhetetlenül hatalmasabb, hát hogy mernek akkor arasznyi por emberkék az «Ő teste» ellen lázadni és arról álmodni, hogy az «Ő nevét» kiírtják a földről? Hát hogy mernek? — Hogy? Úgy, hogy látják az Ő földi, hivatalos képviselőit, az Egyházakat, amelyek szükségesnek tartják önmaguk létét minden megragadható földi eszközzel biztosítani s a földi uralomból, tekintélyből, méltóságból minél nagyobb részt kikanyarítani. «Miért teszik ezt? — gondolják. — Ha valóság lenne mindaz, amit hirdetnek s ami a Bibliában meg van írva, akkor csak nem kapkodnának annyira a földi jólét és tekintély Ézsau-lencséje után, akkor nem játszanák úgy el a hallatlanul nagy mennyei jogaikat! De ez azt jelenti, hogy odaát ők maguk se sokat remélnek. Tehát, ha azok se hisznek igazán, akik a hitet hirdetik, akkor nincs is odaát az a hatalmasok hatalmasa s ha mi hitetlenek, akik mérhetetlenül többen vagyunk, egyszer neki állunk a dolognak, úgy kitöröljük a föld színéről ezt a vallásnak nevezett babonáságot, mint annak a rendje.» A gondolatsor egyszerű. Oroszországban már csinálják is teljes gőzzel. Már most mi lehet a legegyszerűbb útja a védekezésnek, más szóval «mentésnek». Talán mint valahol a közelmúltban olvastam: «Minden ember a szivattyúkhöz és vagy megmenekülünk vagy elsüllyedünk mindenestől.» Nem. Erre a «hitetlenségre» semmi szükség sincs. Egy út van csak, mélyen-mélyen beékelődni, belenőni minden egyes léleknek Krisztus valóságos testébe s aztán jöjjenek a hitetlenek, harcoljanak Krisztussal, üldözzék, kössék rabláncra, kövezzék meg, próbálják gyökerestől kiírtani a földről a nevét is, mindaddig, — míg ők is el nem jutnak a damaszkuszi útig, mint ama első «fenyegetéstől és öldökléstől lihegő»: Saulus. Mert csak ez lehet a vége, semmi más. Krisztus türelme hosszabb, mint az ő vérszomjuk, Krisztus szerelme végtelenebb, mint az ő gyűlöletük s kegyelme mérhetlenebb, mint az ő bűnük.

Talán csak nem jó el hozzánk is az az idő, amelyik Oroszországban van most? — kiáltasz fel rémülten. — Micsoda éjsötét látás és szörnyű profétálás ez? — Hogy mik az Úr tervei velünk, arról egy szót sem szólhatok, azt Ő tudja. De annyi bizonyos, hogy ma «kegyelmi időt» élünk és ha ezt elvesztegetjük, jaj nekünk! Nem tartom lehetetlennek azt se, hogy eljőjjön a mi Oroszországunk is. Épen azért, mert az egyház «Krisztus teste» és Ő maga a feje. Ő «szepőtelen» menyasszonyt akar. Ha pedig ez a lángyos megalkuvás útján jár és nem akar a bűnnek a maga jószántából határozottan, egész étellel és akarattal ellene mondani,

akkor: «kiköplek az én számból», akkor ráereszti az «új dsihádót», a tisztító tüzet. Épen, mert szereti, mert azt akarja, hogy a mennyei örökségét el ne veszítse.

Mindeddig úgy tűnhetik fel ez az egész fejtegetés, mintha azt akarná elérni: «Hagyjunk abba minden «egyház mentő» munkát, ülünk a sarokba és lessük nagy kegyes áhítattal, mint fogja az Úr valami csodálatos és különös módon maga megmenteni.» Szörnyű tévedés. Már elől megmondottam, hogy az egyház mint organizáció is odatartozik Krisztus testéhez, ha azt a feladatot, amelyet Krisztustól kapott, betölti. És annál inkább odatartozik, minél inkább betölti. De az egyház feladata nem az, hogy az «egyházat mentse», hanem hogy a lelkeket mentse a kárhozattól, hogy megnyissa az üdv forrásait, hirdesse a tiszta evangéliumot s mindazt, aki az evangéliumot befogadja: vezesse, gyámolítsa, segítse, erősítse a mennyei Jeruzsálem felé való nehéz vándorlásban. Egyszóval alkalmas csatornája legyen a Szentlélek munkájának. Tehát a maga feladata nagyságát és minőségét nem maga mértékével szabja ki maga elé, hanem korlátlan lehetőséget adjon annak, hogy ezt az Úr maga tűzze ki oly magasan, amint Ő akarja. Még ha az emberi lehetőségeket messzi túlhaladja is. Hiszen nem Ő akar dolgozni és mindezt létrehozni a «maga erejével», hanem a Szent Lelket akarja kérni, hogy munkálkodjék. És micsoda lehetetlen Istennek vagy az Ő Szent Lelkének?

Egy kérdés mindenesetre rejtőzik a dolog mögött? Vajjon az egyház ezen Krisztustól kapott feladatának hordozói akarják-e, vagy hajlandók-e valóban a rájuk bízott feladatot így betölteni? Mert ha erre igent mondanak, akkor eltűnik ám minden ú. n. lelkeszi idill, a méhessel. nagy pipával és tarokkal. Akkor ott kell kezdeni a dolgot, hogy megvizsgáljuk önmagunkat, vajjon miért használhatta fel a Lélek eddig csak oly kevéssé a munkámat? És az ok — több mint valószínű — mindig bennünk fog rejtőzni. Szeretném látni azt a szolgáját az Úrnak, aki ki merné mondani az Úr színe előtt: «Én mindent megtettem (életem Krisztusnak való teljes átadása területén is), amit csak az Úr kívánhatott tőlem.» Alig hiszem, hogy van ilyen. No és ha az önvizsgálat elmarasztal bennünket, akkor nincs más hátra, mint bűnbánatot tenni és kérni, könyörögni az Úr megújító Lelkét életünk és munkánk számára. De mérhetetlenül fontosabb a saját életünk megújulása, mert ember még az egyháztörténet területén nem látott olyan lelki ébredést, amely meg nem újult életű igehirdetők munkája nyomán zsendült volna fel. S akkor életük legfőbb törek-

vése sem az lesz, hogy valamiféle főtisztségbe vagy jobb állásba jussanak, hanem, hogy egyre mélyebb és szorosabb legyen a közösség köztük és a mennyei Királyuk, a Krisztus között. Mert a Krisztussal ilyen gyermekien hit- és bizalomteljes közösségben élőkől várható csak az a szolgálat, amely a mindenkori egyház hivatalos szolgálatának a **legfőbb részét** kell, hogy alkossa: a Szent Lélekért való állandó, odaadó könyörgés és a híveikért való személyes, állandó imádság. Főpapi lelkek tölthetik csak be az egyház Krisztustól kapott hivatását, akik híveiket, különösen a lelkileg küzködőket, imádságban hordozzák az Úr előtt.

A szolgálat tartalmának is erősen az új élet ébresztésére és a megújult életű emberek tovább vezetésére kell szorítkozni, minden megalkuvás nélkül. Közel van az idő, amikor a népegyház fogalma erősen meginog azáltal, hogy mindenki kényszerítve lesz dönteni: az egyházhoz akar-e tartozni, vagy az istentelenek szövetségéhez. Ezzel nem inog meg az evangélium igénye «minden egyes emberre», mert hiszen az Úr azokért is ontotta a Véré a Kereszten, akik ma ellenségei, őket is keresi, hívja, várja az Atyai ház. Ezzel csak annyiban állhat be változás, hogy sokkal nagyobb lehetősége nyílik az egyházi szolgálat azon ágának, amely ma a népegyház fogalma miatt oly idegen és hidegen fogadott: az evangelizációs munkának. Németországban máris bevett munkaág, különösen Württembergben. Heim professzor úgy emlegeti előadásai közben, mint amelyik egészen természetesen tartozik hozzá az egyházi szolgálathoz. Az evangelizáció sem «emberi munka». Az Isten igéjének olyan hirdetése, amely megtérésre hívja a hitetleneket és új életre a bűneikben alvókat. Igehirdetés, és így ez sem más, mint alkalom-nyújtás, hogy a Szent Lélek rajta köröszkül munkálhasson és létrehozhassa a legnagyobb csodát, egy hitetlennek hitre jutását, egy halott feltámasztását, egy lelki vak szemének felnyílását. A h o g y a n kérdése nem játszik szerepet. Hogy lassan megy-e végbe, vagy gyorsan, észrevétlenül érkezik-e meg az áttörés vagy bizonyos fokozatokon keresztül észrevehetően, — arra nincs sablón. A Lélek tudja a maga útját.

De ha az evangelizációs és intenzivebb igehirdetési munka áldást nyer felülről és lelkek támadnak, akik mint Luther mondja, a keresztyénséget komolyan akarják venni, akik itt a földön valóssággal vándorok és Krisztussal az Istenben elrejtett életű mennyei polgárok akarnak lenni, akkor szükségük lesz ezeknek a lelkeknek az Ige által való erősebb, sűrűbb táplálkozásra s hitüknek

a mások hite által való megerősítésére. Így támadnak a kis «hívó közösségek» önmaguktól. Nos, ezekből kétféle lehetséges. 1. Sók lesznek a gyülekezet számára, akiknek a komoly törekvése a mennyei polgárság után áldással hat ki a gyülekezet életére, szeretetük és bizonyoságtévő szolgálatuk pedig sokakat segíthet el a tévelygés útjáról Krisztushoz. De ez csak úgy lehetséges, ha a közösség szelleme józan marad és nem önmaguk dicsőségét keresik a közösségben, hanem az önmaguktól való minél teljesebb megszabadulást bűnös szívüknek minél mélyebb megismerése által. Szóval ha az alázatosság útján járnak. De hogy ez így legyen, igen kívánatos lenne, hogy maga a lelkész vegyen részt a közösség vezetésében. De hogy ezt megtehesse és híveit tovább vihesse, szükséges, hogy maga is hasonló komolysággal törekedjék a Krisztussal való közösségben minél mélyebbre jutni. — 2. Különösen, oly esetben, ha a lelkész nem képes a közösség vezetésére vagy épen ellenséges vele szemben, ütök fel a fejüket a közösség közismert betegségei, az elbizakodottság, képmutatás és lesz a közösség fekélyé. — Itt is tehát csak az egyházon és szolgálatán fordul meg minden.

Ha valahol igazán várják a Szent Lelket, ott nem alusznak, nem lustálkodnak, hanem szüntelen éber vigyázással és könyörgéssel töltik az időt az Úr templomában. Ott feszítve áll minden vitorla, hogy ha jó a szél, belékaphasson s a veszteglő bárka csodálatos, megifjult erővel röpkülhessen az örökkévalóság vizein. A mi egyházunkon és általában az egész keresztyénségen sem segít más, mint az Úr pünkösdi Lelkének kiöntetése! Nem aludni, nem segédevezőkkel kísérletezni tehát, nem a másik bárkákkal csatározni, hanem fel a vitorlákkal a magasba: és aztán térdre! Zengjen az Ige, az evangélium, mutasson reá kímélet nélkül a bűn fenekellen mélységére, amely alattunk, mellettünk, bennünk örvénylik, amely kérlelhetetlenül elnyelne, ha nem lakna felettünk a Kegyelem mérhetetlen magassága! Félre minden más reménységgel, félre minden más segítséggel, felülről jó a mi segítségünk, oda forduljon minden szem, oda emelkedjék minden kéz, odaszálljon minden imádság! Legyen körülötünk minden sötét, legyenek a hajó bordái korhadtak, repedtek, legyenek a vitorlák rongyosak, érjen a beömlött sósvíz már az övünkig, mégsem a szivattyúkhöz rohanok, hanem a vitorlákhöz. Így nem veszhetünk el. Ki fogunk kötni az örökkévalóság partján. Hiszek Szent Lélekben!

F. Z.

Tübingen, 1931. júl. 24.

KORUNK VÁLSÁGA ÉS A THEOLOGIA. II.*)

KORUNK válságában csak az a theologia lehet a megoldás, amely magában hordja értékét, amelynek középpontjában *Jézus, a testté lett Ige* áll úgy, amint róla a Szentírás tesz bizonyosságot; Jézus, aki Isten kezétől plántáltatott e bűnös világba, az Istenember, az igazság és üdvösség kősziklája. Ez a *krisztocentrizmus* azonban nem az a fél krisztocentrizmus, amely mindig csak várja Krisztust, de az eljött Krisztus válságának teljes szívvel örülni nem tud, hanem amely az ítélettől és a kárhozattól megszabadulva boldog gyermeki bizalommal tudja lehajtani fejét arra a szent kebelre, melyben az örök szeretet szíve dobog. Ezzel nem homályosítja el ez a theologia sem Isten abszolút fenségét. Ő nem csúfoltatik meg, az Ő igazságossága, szent haragja nyilvánvaló mindazok ellen, akik törvénye ellen vétnek. «Rettenetes dolog az élő Isten kezébe esni» — rettenetes addig, míg meg nem ismerjük, hogy az ő szentsége, bűnt sújtó ítélete egy az ő megbocsátó kegyelmével. Ez lett tényszerű valósággá a Jézus Krisztusban. Isten kegyelmének ezt a nagyságát, ezt a teljes és egészséges krisztocentrizmust nem engedhetjük elhomályosítani.

Ebből a krisztocentrizmusból következik, hogy előtérben áll az *újjászületés* követelménye: «Szükség néktek újonnan születnetek.» Erre az újjászületésre a világnak talán még sohasem volt oly nagy szüksége mint ma, de ez Péter hitvallása szerint csak Krisztus által lehetséges: «Nincsen senkiben másban üdvösség, nem is adatott az ég alatt emberek között más név, mely által kellene megtartatnunk.» Ha komolyan számon vesszük az egész világ minden lehetőségét, végül is csak azt kell vallanunk Péterrel: «Uram, kihez mennénk...» Csak ebből a centrumból esik fény korunk válságára, ezért a keresztyénység, az egyház halálbüntetés terhe alatt tartozik a világnak Krisztus evangéliomát adni.

A modern *kultúra válságának* egész szomorú fejezete fölé oda írhatjuk ezt a krisztusi ígét: «Mit használ valakinek, ha mind e világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall.» Nem a gazdasági élet területén, hanem a *lelkében* van a mai embernek legnagyobb deficitje. A mai ember évezredek kultúrájának gazdag örökében és a modern technika nagyszerű vívmányai között oly nyomorult szegény, mert lelkét elveszítette s most keresi mindenütt, de hiába, mert mindenütt csak a saját lélektelen önmagát találja és produkálja. Sír és kiált a lélek elvesztett önmaga felett az öt világrész egész területén mindenütt. Van-e remény? Spenglernek a természetes fejlődés szempontjából igaza van: az ember

*) D. Dr. Pröhle Károly egyet. tanár soproni theol. konferenciai előadásának vázlatja. Az előadás első részének vázlatja az előző számban «Barth-ról» címen jelent meg a 128. lapon.

bukása felé halad, de nincs igaza, mikor figyelmen kívül hagyja azt a lehetőséget, mely ebben a krisztusi igében szól hozzánk: «Én mindeneket megújítok.»

A *szociális válságról* lényegében ugyanezt kell mondanunk. Fő baj itt is a lélek hiánya, másrészt pedig az igazi közösség hiánya is. Ha az ember a gépies munkában nem talál lelket, legalább a családban térhetne magához, de ma ez is alig lehetséges. Itt az a feladatunk, hogy megadjuk a lehetőséget a munkásnak is, hogy családi életet élhessen s hogy az egyház az ő számára is meleg közösség legyen, hol az igazi testvéri szeretet hidalja át a társadalmi különbségeket. Diadalmas ez a vállalkozás megint csak Krisztus evangélioma által lehet.

Minden válságban két lehetőség van: a rosszabbra vagy jobbra fordulás lehetősége. Teljes szívvel reméljük, hogy a jelen válság is életújuláshoz fog vezetni, de mivel a vég jelei mindinkább sűrűsödnek, az a hivatásunk, hogy ebben a világban megállva kitarasszuk Krisztus mellett és az Ő erejére támaszkodva igyekezzünk tartani, amit lehet és kell. Ki kell tartanunk a keresztyén *család* eszméje mellett, mert a családi élet bomlása miatt borzalommal kell gondolnunk arra, hogy a keresztyén alapigazságok érthetlenné válnak, mert ezeknek kifejezései a családi élet viszonyaiból származnak (atya, fiú, testvéri szeretet stb.). A családi élet védelmében a mi egyházunknak kell elől járnia. Feltétlenül ki kell tartanunk a *hivatás* nagyszerű bibliai tartalma mellett a felelősség, sáfárság, szolgálat, hűség normagondolatával együtt. A mostani idők rendkívül komolyságára való tekintetből az *egyházunk* hivatására való ráeszmélés jeléül legsürgősebben megvalósítandó feladatok: 1. Kíméletlenül egyszerűsítsük egyházunk egész jogi szervezetét és közigazgatást, mely nagyon drága és nehézkes és vigyünk több lelket egyházi gyűléseinkbe. 2. Allítsuk be egyházunk munkáját minden téren minél jobban a vertikális irányba. 3. Igyekezzünk minél jobban a krisztusi centrum körül tömörülni, de ne külső szervezet, hanem eleven egyházi közösség formájában.

Ezen az úton még sokat lehet menteni. De ha mégis — amire el kell készülnünk — bekövetkeznék a végső megpróbáltatások, új üldözések kora, ha az élő igaz Isten, aki nem csúfoltatik meg, egyszer szavunkon fog azért, mert oly rettenetes sokszor énekeljük lélektelennül: «Erős vár a mi Istenünk...» — mi lesz akkor?! Akkor váljék egyszer valósággá ajkunkon a hősi ének, akkor legyünk készek mind egyenként a mártírságra is a hitünkért, a Krisztusért, legyen akkor egyházunk a mártírok egyháza, azoknak szent falanksza, akik tekintetüket mennyei királyukra függesztve megállnak rendületlenül s inkább meghalnak, semhogy térdet hajtsanak a Baál előtt!

Az Úr csöndben végzi a maga munkáját. Aki a sürgés-forgásban él s belezavarodik a tennivalók tömkelegébe, annak a munkája elsikkad.

*

Belőlem sohse lesz más, mint csak nyomorult bűnös. Ha Isten kegyelme által levetkőzöm egy bűnömet, más kettőre nyílik rá a szemem és a lelkiismeretem. Én tehát csak a „második gonosztevő” helyzetében akarok maradni halálomig.

Löhe Vilmos.

KÖRÖSI BABA.

Olyan az arca, mintha élne
 Csak kicsiny.
 Örök mosolyát nem torzítja
 Életutálat, szörnyü kin.
 A teste rongy, a lelke rongy,
 A ruhái is cifra rongyok.
 Arany csillog a fejdiszén,
 Kócos haját fény futja át. —
 Tünődve, eltünődve nézem
 Ezt a kifestett rongybabát.
 Megszólítom: baba, cserélünk?
 Én adok néked hús-szívet
 Te add nekem a rongy-szíved.
 Én adok néked járó lábat.
 Táncolhatsz, hogyha kedved támad,
 Te add nekem a lábad.
 Én adok néked szemeket,
 Megtárgult, látó szemeket,
 Te add nekem a tiedet. —
 Baba, adod a rongy-szíved?
 Te élő leszel, én halott,
 Baba, te körösi baba
 A kereveti helyed
 Ugy-e nekem adod?
 Lopva helyedre tévedek
 És álmodozva, szótlán csöndben
 Figyelem át a perceket.
 Úgy szeretem e kedves kis szobát,
 A kályhát, amint duruzsolva ég,
 A főnökasszony képét a falon.
 Itt minden olyan csendes-titkú, szép.
 Ugy-e, tenéked mindebből elég?

 Vallatgatom . . . festett arca
 Piros-nyugodtan mosolyog.
 Mintha üzenné: kósza vándor
 Rohanj tovább! A hús-szívért
 Egy rongy-szívet én nem adok.
 Nem adok.

JAKUS IMRE.

„MA NEM PRÉDIKÁL SENKI.“

Egy lelkészi társaságban a gyülekezeti lapról jött elő a szó. Az volt a beszélgetés középpontjában, hogy vajjon érdekli-e a gyülekezet tagjait az, amit a gyülekezeti lap hétről-hétre nyújt. S ha igen, mi érdekli legjobban. L. barátom ekkor közbeszólt:

— Az én tapasztalataim szerint tudjátok-e, mi érdekli a közönséget legjobban a lapban?

— Nos?

— Az «istentiszteletek sorrendje». Az a táblázat, amelyik megmondja, hogy a legközelebbi vasárnap hol, ki és hány órakerék prédikál.

— Tényleg? — csodálkoztunk rajta. — Ha ez igaz, akkor a ti gyülekezetek igazán csak élő, Isten ígéjére szomjas gyülekezet lehet.

L. barátom boldog büszkeséggel mosolygott s nyugodtan zsebre is dugja a dicséretet, ha ekkor meg nem szólal az öreg R., aki eddig nem szólt belé a beszélgetésbe.

— A dolog nem olyan fenéki tejfel ám. A legtöbb esetben úgy van, mint az én egyik ismerősömmel. Úgynevezett «buzgó egyháztag», intelligens ember, mondhatnám prototípusa a nagyvárosi gyülekezetek egyháztagjának. Egy vasárnap délelőtt betévedek hozzá valami kis ügyben. Mikor elintéztük, mondom neki: „No, nem jössz még templomba?” «Ma nem.» „Valami fontos elfoglaltságod van?” «No nem épen, de hová menjek? *Ma nem prédikál senki.*» „Micsoda? — néztem rá elképedve. — Nem prédikál senki? Hát hisz’... — s fel akartam venni az íróasztaláról a nyitott gyülekezeti lapot, hogy elébe tárjam, hány helyen, hányan prédikálják ma az Isten ígéjét. De az illető látva az elképedésemem, irónikus mosollyal világította meg az előbbi mondatát: «Azaz, hogy: *ma csupa «senkik» prédikálnak.*» S szépen kifejtette, hogy ő mint intelligens ember, ha templomba megy, akkor «hallani is akar valamit». De ma se Raffay, se Ravasz, se ez, se az, se amaz nem prédikál a jobb nevek közül, tehát ma «nincs értelme templomba menni».

Nos, ekkor világosodott meg csak előttem, miért érdekli a gyülekezetet oly igen az «istentiszteletek sorrendje». Nem az a fontos, hogy mikor van és hol van, hanem az, hogy «ki beszél». Természetes, hogy jut közönség a «kis segédlelkészeknek is», mert hisz nem mindenki méri a maga ideálját Raffayval vagy Ravasszal. De ha valami elmés psychoanalitikai módszerrel utána kutatná valaki, hogy ez vagy az (a «nem»-ről nem akarok beszélni), miért hallgatja szívesebben ezt vagy azt a «kis tisztelendőt», mint a «nagy»-ot, igen meglepő eredményekre bukkanna. De hagyjuk ezt. Elég az hozzá, hogy gyülekezeteink «*rákfenéje*», hogy nem az *Isten ígéjét* hallani megy a templomba, hanem predikátorokat, «szónokokat» «meghallgatni». Amennyire örvendetes

jelenség, ha az ember valahol egy «zsúfolásig teli» templomra bukkan,*) épen olyan szomorú, ha ezt a kérdést tesszük fel: Ugyan hányan ülnek itt, akik valóban az Isten ígését éhezik és szomjúhozzák? Vajmi kevesen. Az egész «zsúfolásig» csak azért, mert egy «híres szónok» került a tájra. Ha most véletlenül a megszokott, helyi prédikátor menne fel a szószékre, nem pedig a várt «híres szónok», alighanem valami csalódott, bosszankodó moraj zúgna végig a padosorokon, ami igen hasonlítna a cirkuszok közönségének: «Adjátok vissza a pénzemet! Minek bolondítanak ide?» és hasonló dühös kiáltásaihoz, ha az igazgató bejelenti, hogy a plakátírozott «híres artista» nem érkezett meg.

Bizony, sajnos, így állnak a mi gyülekezeteink az «Isten ígésének a hallgatásával», amelyet Luther minden kincsnél nagyobb értékű isteni ajándéknak mond. De ha egy «nevelt» gyermek helytelen gondolkodásról és magatartásról tesz tanúságot, akkor nem lehet egészen a «rossz anyag»-ra hárítani minden felelősséget. Rendszerint a nevelési módszerben, vagy a nevelőben magában rejlik a hibák főforrása. Mármint, ha a gyülekezeteink szónokokat és szónoklatokat akarnak hallani, nem pedig Istennek élő Ígését, akárki közvetíti is azt; — akkor nem onnét származik-e ez, hogy az Ige hirdetői viszont már jó ideje «szónokok» akarnak lenni és «szónoklatokat» akarnak — nem «prédikálni», hanem «produkálni»? Nézzünk csak bele magunkba: nem így áll-e a helyzet? Ha egy lelkész-konferencián feltennék ezt az egyszerű kérdést: mi az az Isten ígéje? Nem lehessen tudni hány «igehirdető» tudna rá világos, biztos és határozott és *helyes* feleletet adni. Ha pedig azt nem tudják, mi az Isten Ígéje, akkor természetes, hogy kifdicamodott gondolkodásmódokat találhatunk a «hirdetésére» vonatkozólag is.

Majdnem csak két típust talál az ember: 1. A gondolatnélküli, száraz, csikorgó, recsegő *öreg* frázisok (idősebb emberek szájából); vagy ugyanilyen gondolatnélküli cicomás, sallangos, rózsaszínű és piros *fiatal* frázisok (ifjú emberek szájából). 2. A «tehetségesebbek» körében pedig szinte «iskola» és «kortűnet» a «*gondolatokra*» való vadászás. «Nagy» gondolatokat, «szép» gondolatokat, «mély» gondolatokat adni, mint a «nagy igehirdetők». (A közideál nálunk természetesen: Ravasz.) Így azután az igehirdetés áthasonul vallásos mázzal bevont «esztétikai élvezetté». A szónokoknak valami közülük mindig van az irodalomhoz is. Pár tucat verset biztosan őrizgetnek titokban az íróasztaluk fiókjában. Az igehirdetés után: «Lehet gratulálni». (Lehet, hogy ezt az illetők közül sokan önérzetesen utasítják vissza, ha valaki megkísérli; de azért mégis csak «jőlesik visszautasítani» s ha elmaradna, fájna.) S ebbe az esztétikai mocsárba igen sok jobb sorsra érdemes «komoly» igehirdető is belécsúsz. Úgyhogy egy ilyen kis meggondolás után majdnem arra az álláspontra jut az ember, amelyikre a mi «intellektuell»-ünk: «Ma nem «*prédikál*» senki.» — Ma csak szónokolnak.

*

Itt egész nyugodtan pontot tehetnénk a cikk után. A «zsurnalista lelkiismeret» egy lépéssel se kötelezne tovább haladásra. A zsurnalisztának csak

*) Ami ugyan még egyáltalán nem olyan szédületes eredmény, mint amennyire mi meg szoktunk tőle szédülni. Hiszen a legtöbb helyen a «zsúfolásig teli» templom is csak a 15—20—30 százalékát tudja befogadni a gyülekezet létszámának. S az Isten egy igazán hűséges szolgájának a «zsúfolt templom» láttára is még mindig inkább szoríthatná össze a szívét, a «boldogságtól olvadozás» helyett a fájdalmas kérdés: «A kilence pedig hol vagyon?»

az a kötelessége, hogy ahol a maga kis reflektorával felfedez egy durva vagy finom elhajlást az igazságtól, arra kérlelhetetlenül rávilágítson. A problémákat beledobja a köztudatba, még ha úgy esik is le egyik másik, mint egy kődarab a darázsfszékbe. A pozitívumok keresése és nyújtása, már nem az ő dolga. Az egyrészt azoké, akik a reflektorfény által leleplezettnek, vagy más szóval «találva» érzik magukat. Másrészt pedig, mint a német mondja: az illető «Fachmann»-oké. A jelen esetben azoké, akiknek a «practica theologia» tanítása a hivatásuk.

De mégis magam is azon az állásponton vagyok, hogy a zszurnalista is köteles valami pozitívumot nyújtani, mert hiszen a cikkeivel nem bántani, nem felkavarni, hanem segíteni és az igazság keresését és megtalálását elősegíteni igyekszik. Azonkívül, ha valamiről megállapítja, hogy nem helyes, akkor ezt valamiféle állásponttról kiindulva teszi, amelyet ő maga helyesnek, vagy legalább is «helyesebbnek» tart s akkor ezt az álláspontot fel is kell tární. Épen azért látom szükségesnek a jelen esethez tartozó pozitívumot is felvázolni néhány szóval.

Az istentiszteleten az *Isten igéjét* kell hirdetni és «*ezt hallgatni*» megy az igazi keresztyén ember a templomba. Már most: mi az az *Isten igéje*? Legtöbben gondolkodás nélkül rámondják: a Szentírás, vagy: az Újtestámentum. Pedig nem. Ez csak *lehet* Igévé. Az *Ige* a Szentháromság középső személye, aki testté lett s most ismét a mennyben van (I. Ján. 5:7.), de hozzánk közel is, úgyhogy életet tud támasztani bennünk. De, «mennyei életet»: *hitet*. A Szentírás betűi csak a Szentháromság harmadik személyének, a Szentléleknek munkája által lesznek bennünk *Igé*-vé. Az Újtestámentum, de az egész Biblia is *Krisztusról* tesz ugyanis bizonyosságot. S ha a Szentlélek által hitet nyerünk ebben a Krisztusban, s Ő dicsőül meg előttünk, akkor az olvasott, vagy hallgatott *ige*: az evangélium, *Igévé lett* számunkra. Eleven életté, *új életté*, aki a Krisztus. Ha ez az *Ige* bennünk van, akkor «minden újjá lett». Legelőször is a viszonyunk Istenhez. Mi menthetetlenül elveszett bűnösökké lettünk, de egyúttal megkegyelmezett, megtalált fiakká, gyermekekké «a» Krisztusban, s az Isten pedig úgy az Atyánkká, ahogy Krisztusnak. S mindezt az *Ige* munkálta bennünk.

Na már most: az Istentiszteleten *ezt az Igét* kell hirdetni és hallgatni. Vegyük először a hallgatást. Változik ez az *Ige*, ha akár X hirdeti, akár Y? Nem. Ez örök és egy. Aki tehát X igehirdetését többre becsüli, mint az Y-ét, az minden valószínűség szerint nem az Igét akarja hallani, hanem az X-et vagy az Y-t. — S mégis lehetséges, hogy az emberek özőnlenek egy igehirdetőhöz, holott annak az embernek az esztétikához nem sok köze van, hanem csak tisztán és igazán igyekszik hirdetni Isten nagyságos dolgait, amit Ő érettünk Krisztusban tett, — míg egy másikat nem hallgatnak oly szívesen, holott az ugyancsak befogta a kocsijába az esztétikát és retorikát. (Ilyesmit különösen a «közösségi mozgalmak» területén észlelhet az ember.) Honnét van ez? Onnét, hogy a lelkeleg jóllakott emberek meg tudnak elégedni vele, ha valaki egy «ezüsttálon aranyalmát» (vagy megfordítva) nyújt oda nekik. Elveszik, nézegetik, bírálgatják, gyönyörködnek benne s hazamenvén felteszik a «vitrin» tetejére szobadísznek. De aki egyszer igazán éhezi és szomjúhozza az igazságot, annak ugyan nyújthat sz akár gyémántalmát is rubinttálon, vagy ahogy akarod, mégis azt mondja rá, hogy «fabatkát se ér», mert «nem lehet vele jóllakni» s inkább elmegy az ötödik határba is, csakhogy «igazi», húsosleves almát kapjon, még ha csak mindennemű tálca nélkül amolyan póriásan hagyintják is oda neki a

fatetejéről. Sajnos, hogy a mi gyülekezeteinkben igen kevés az ilyen «igazán szomjúhozó» lélek. De hogy mégis vannak, azt mutatja a szekták terjedése, amit csak legmagasabb fokú szüklátóköritség vezethet vissza: «anyagi okokra», vagy hasonlókra.

Nos, ez mutatja, hogy az Isten igéjének a *hirdetése* is valami más, mint a közönségesen szokásos «prédikálás», legyen az akár az első, akár a másik főntebb karakterizált csoportból való. Barth így állapítja meg az igehirdetés alapmotívumait: A prédikáció 1. «*verantwortliches Reden*» (felelősségteljes beszéd), 2. «*glaubwürdiges Reden*» (hitelreméltó beszéd). Az elsővel azt akarja mondani, hogy az igehirdető az Isten színe előtt áll a szószéken. Ott tehát nem lehet semmire se tekintettel e világon, csak arra, hogy azt a lehető legvilágosabban és határozottabban kifejezze, amit felülről kapott. Hogy az *Isten igéjét* hirdesse. Az *igazságot* hirdesse. Nem véleményeket, találgatásokat, próbálgatásokat, életfilozófiát, morális tételeket vagy hazafiasságot, vagy akármilyen más «szépet» — hanem az *Igazságot*, az egyetlen és örök Igazságot, amelyik személyesen, megtestesülve állott szembe ott a Pilátus márványpalotájában az emberi szellem ingadozó, szkeptikus kérdésével: «Mi az igazság?» Ha az igehirdető ezt az egyetlen örök igazságot nem ismeri, akkor ne akarja hirdetni Isten igéjét. Mert az abszolút és örökérvényű. Nem tűr és nem ismer magával szemben semmiféle vitát, okoskodást. Csak egyet: az engedelmességet, a hittel befogadást. Természetes, hogy az igehirdető maga nem tudja elérni, még ha olyan ügyes szónok lenne is, hogy valaki a hívő engedelmesség állapotába jusson. Nem. Azt kár is lenne megpróbálni s a «szónoklás» kísértésébe esni. Ez a Szentlélek munkája: de épen az Igén keresztül. Azért nincs mentség az igehirdető részére. Vagy az igazságot hirdeti, amiről meg van győződve, *aminek minden egyes szaváért kész az életét letenni*, vagy nem hirdet semmit.

S épen ez a komolysága teszi az igehirdetést «*glaubwürdiges Reden*»-né, amely azzal az igényel lép a hallgató elé, hogy azt hiheti, sőt hinnie *kell*: hogy az életét reá teheti, sőt reá *kell* tennie. Már most a «szép gondolatokat» gyártó vagy más fajta prédikációkat «produkáló» igehirdetők merik-e azt vállalni és követelni a hallgatóktól, hogy az egész életüket alapítsák arra, amit tőlük hallanak? Csak egyet lehet mondani. Vizsgálják meg az igehirdetők a saját életüket az utolsó gyökérszáláig, hogy vajjon ők maguk rá merték-e bízni az életüket arra, amit a szószéken beszéltek. Ez az őszinte önmagunkkal szembe állás, azt hiszem, erős leleplezéseket fog eredményezni. Aki csak egyszer is, csak tíz percig is, megpróbál kegyetlen őszinteséggel szembenézni önmagával s megkérdezni: «*igehirdetés*»-e az én igehirdetésem, vagy «szónoklás»? — az nem mer többé olyan biztosan és könnyedén állni a szószéken s remegni fog attól, nehogy maga az Úr mondja ki az ítéletet egész munkája felett: «Ma nem prédikál senki.»

AZ ÖKUMENIKUS MOZGALMAK ÉS A THEOLOGIA.*)

MI megtanultuk ma azt a rettenetes tényt, hogy az emberiség egy egészet alkot. Azt látjuk, hogy a mai időkben az emberiség sokkal hamarabb lesz a nyomorúságban és szükségben egységgé, semmint ezt az egységet meg tudná teremteni vallási téren. A gazdasági életben érezzük mindenekelőtt, hogy az egyik nép nem élhet meg a másik nélkül. — Az egész emberiségnek ügye a húsz millió munkanélküli. Nemcsak nemzeti ügy tehát a szociális törvényhozás. Nincs állam, amely csak magára tekintve oldhatná meg a maga szociális problémáit. S ami különös gondot okoz nekünk, ez az, hogy sem az egyes nemzetek, sem egyes tudományágak, sem olyan nemzetközi szervezet, mint a nemzetközi Ipari-kereskedelmi Kamara, nem oldhatják meg ezeket a nagy szociális kérdéseket. Azt látjuk, hogy az ipari munkásságnak a munkanélkülisége, a gazdasági munka válsága tulajdonképpen egy-ugyanazon problémának a hajtása. Olyan nagy és általános ez a válság, hogy mindenkit érint, egyházat, társadalmat egyaránt.

A mai gazdasági rendszert az jellemzi, hogy csak a saját törvényei szerint akar igazodni. A gép önmaga szabta törvényei szerint. Hiszen azon igyekezett, hogy a szellemi életünket is teljesen gépiessé tegye, mechanizálja. És a gépnek magasabta törvényszerűsége mellett hasonló folyamatot látunk a tőke világában is. A tőkének a mi mai gazdasági életünkben mindenképp meg kell szereznie a maga nyereségét, akármilyen úton-módon, vér és veríték által is. És ugyanezt a magasabta törvényszerűséget látjuk az egész világnak gazdasági egybefonódottságában is. Mintha valaki az egész világra, minden nemzetre egy acélhálótt dobott volna. Hol marad itt az emberiség?

S a gazdasági életet nemcsak hogy nem érthetjük meg e magasabta törvényszerűségéből, de a problémáit ezen az alapon meg se oldhatjuk. Gazdaságpolitikusok, nemzetgazdászok is kutatják ma már a gazdasági életnek az értelmét. S ahol már az élet értelmét keresik, ott természetesen a keresztyén-ségre vár az a feladat, hogy feleletet adjon. Az bizonyos, az evangéliumból nem olvashatunk ki valamilyen gazdaság-technikai programot. Az evangélium azonban 3 nagy gondolatot ad nekünk, mint inspirációt, amelyeket mi, a stockholmi mozgalom emberei, igyekszünk megvalósítani. 1. Az első nagy szociális gondolata az evangéliumnak az, hogy az ember álljon a szociális életfolyamat középpontjába, mert most nem az ember, hanem a dolog áll benne. Ha az ember egy gyárban van és látja, amint az olvasztott érc ott folyik a csatornájában, különösen érzi ezt. A munkás mindig ugyanazt a mozdulatot végzi. Hogyan várhatjuk, hogy az ilyen munka hivatástudatot alakítson ki, — amint azt Luther kifejtette? Hogyan végezhetik az ilyen munkát örömmel? Ez a munka elvesztette erkölcsi értelmét, kiforgatja az embert a maga valójából. Az evangélium a gazdasági élet középpontjába az embert állítja. Mit használ az embernek, ha megnyeri is az egész tőkét, kialakítja a legtokéletebb gazdasági

---

*) *Keller Adolf* genfi egyetemi tanárnak, a stockholmi 1925-ben alakult egyházi nemzetközi mozgalom genfi szociális központja vezetőjének soproni előadásából.

rendszer, de elveszíti a lelkét. Az evangélium hadat üzen a gazdasági élet démoniságának, dologiságának. 2. Szociális igazságot! A farmok gabonát égetnek, Kinában meg százezrek vesznek éhen. Igazságtalan az áruelosztás. 3. A keresztyén-ség mellett az igazság hirdetése a keresztyénség feladata. A keresztyén-ség közösséget alkot. Ma legfeljebb csoportosulásról beszélhetünk, de nem közösségről. Ma csak érdekközösségről lehet beszélni. Mi keresztyének az onnan felülről való közösséget keressük, amit a Lélek teremt. Ezt a közösséget nem a pénz, politika, érdek teremti meg, hanem a szolgálati áldozatkészség. — Ez a 3 szociális gondolat a hajtó ereje a stockholmi egyházi munkaközösségnek! Róma kivételével az összes egyház és felekezet összefogott ebben.

Teljesen újszerűen lép elénkbe a «világ»-nak a problémája. Ahol a keresztyénség szembenéz az Istenkérdéssel, ott le kell számolnia a világ kérdé-sével is. Szemben állunk a világ démoniságával. Újra megláttuk azt, hogy a világnak megváltásra van szüksége. Új felelősség a világgal szemben! Mulasztások miatti bűnbánat uralkodott Stockholmban, de egyben hatalmas hit. A Krisztus Úr az élet egésze felett. Isten országa eljövendő. A bizodalom mellett az engedelmisség a tartalma ennek a hitnek. Elvetettük azt a szociális idealiz-must, amely az előbbi nemzedéket jellemezte. Nem elégedünk meg általános gondolatokkal. A valóság a fontos, a tények. A világ démonait ha nem ismer-jük s nem tudjuk nevükön nevezni, akkor nem is tudjuk velük felvenni a harcot. Az élet tényeiben a legmélyebb vallási és erkölcsi értelmet keressük. Ezt más nem végezheti el helyettünk. Ez a feladat ránk vár. A keresztyénség több, mint szociális ethika, szociális politika. Az evangélium világosságában szemléljük ezeket a tényeket. Hol van a keresztyénség bűne és hol van a felelőssége? Mi az, amit Isten tőlünk ebben az órában kíván? Bizonyos fordítói munkát jelent ez. Többet és mást, mint pusztán nyelvtanit. Theologiai fordító munkát. A gerinc ennek a fordítói munkának az, hogy a különböző szociális kérdéseket átvigye a keresztyén lelkiismeretbe. Hogyan kell neveznünk az evangélium világában a munkanélküliséget, racionalizálást, a gazdasági élet dologiságát és autonómiáját? Ez a theologia feladata! Az egyháznak legyen szociális bizottsága. Több mint belmisszió. Ez csak egy kis foltocska egy ha-talmas szakadáson. Mi az elvont szociális kérdések helyett az élet konkrét problémáival nézünk szembe. Ipari válság nyugaton, agrárkrízis keleten, stb. Ez a nagy fordulat az idealizmustól a keresztyén realizmushoz. Fordítói munkával vagyunk adósok a szocialistákkal szemben is. Az ő vallásellenességük vallásos probléma: mélységes vágyódás él bennük a vallás után! A kontinens munkás-mozgalmaiban roppant nehéz ez a feladat. Fel kell vetnünk azt a kérdést, miért távolodott el a munkásmozgalom az egyháztól és keresztyénségtől? (Az angol munkásmozgalom nem felejtí el, hogy a nagy szociális inspirációt az evan-géliumból nyerte!)

Lássuk meg a helyzetet és egyengessük útját, hogy az egyház teljesíthesse feladatát. A világválság kényszerít, hogy közösen vegyük fel a harcot. Engedelmisséget az evangéliummal szemben! Közös a munka, de egyik egyház sem kénytelen megtagadni sajátosságait, hanem éppen azokkal szolgálhatja hatal-masan a nagy közös ügyet. S nem szabad a részletmunkákba sohasem el-vesznünk, hanem mindig szem előtt kell tartanunk azt, hogy az egész világ szabados ura a Krisztus, övé a pénz, a szén, a vas, a buza, övé az a legfőbb kiegyenlítő igazság is, ami nélkül egy tapodtat sem tehetnénk. Egyedül ő teremthet rendet ebben a chaotikus világban. Él bennünk a reménység, hogy megvalósul az, amiért Krisztus imádkozott: hogy mindnyájan egyek legyünk.

KÜLFÖLDI LEVELEK.

FINNORSZAGBAN az evangélikus keresztyénségnek olyan mélységeivel találkozunk, amelyet sem nyugat, sem ami keresztyénségünk eddig felmutatni nem tudott. Ezt a keresztyénséget kell a miénknek is kialakítani, ha az Istentől reá bizottakat nem akarja átadni magánál méltóbbaknak.

Vajha ti jobban engedelmessékednétek, Fiúk, a Lélek szavának, mint mi tettük annak idején. Mi a Szentlélek szelének csak a zúgását hallottuk, ami álmétkodó bámulatra készítetett és ebben a jóleső és csodálkozó bámulatban valahogyan elfelejtettük a «mea culpa»-t. Ti már a Lélek zúgásának az erejét is érzitek. Azonban jaj néktek és jaj az egyházunknak, ha bámulgattok, csodálkoztok ti is és nem tárjátok ki a lelketeket a Szentlélek viharának. Nem tudom, mi most a theologus-problémátok. Valószínűleg ugyanaz, ami a miénk is volt már. A megtérés. Mi azonban még nem mertük annak nevezni, mert kicsit «szektás» volt a kifejezés, kicsit ellene volt a hagyományos orthodox tanításnak. Azt hiszem azonban, hogy ma már a Lélek ereje sokkal erősebben hat. Úgyhogy minden szégyenkezés nélkül meg merítetek mondani egymásnak: «*neked meg kell térdned!*»

Ezzel oda is érkeztem a finn keresztyénség alapjához: a megtéréshez. Valljuk ezt mi is, de nem cselekszük. Itt semmiféle formában sem probléma a megtérés. Voltam vallásos összejövetelen, ahol paraszt emberek közt tábornok ült és miniszter, akik megtérésről beszéltek. A finn keresztyénség minden főbb formája szerint a keresztyén életnek három fő szakasza van. 1. Pogányság, amelyben a Szentlélek ugyan végez munkát, de mi nem tudjuk. 2. Fölbredés — ez a legfontosabb — amikor a Lélek világossága megvilágítja rűségunkat, bűneinket, s amellyel együtt jár a kegyelem. 3. Megtérés, vagyis egész életűnknek szakadatlanul a bűnbánatban és kegyelemben való örömteli élése, amely gyakorlatilag hihetetlen tevékenységi tőke. — Ez a téma. S a beszélgetés sohasem a fentebbiek helyességéről szól, hanem mindig arról, hogy vajjon én már felébredtem-e, megkezdődött-e nálam a megtérés élete? Ezért beszélnek ők «felébredtekről» és sohasem «megtértekről». Mert, hogy ki az, aki megtért, arról csak az ítélet Ura szólhat, de hogy én felébredtem-e vagy sem, azt tudhatom magam is, ha őszinte vagyok önmagamhoz és másokhoz. Ez pedig nemcsak az ú. n. ébredési mozgalom keresztyénsége, hanem a finn «hívó» keresztyénség is. Hiszen az ébredési mozgalmak (1. felébredtek, 2. laestadianusok, 3. evangéliumi mozgalom, 4. imádkozók) mind többszáz éves multra tekintenek vissza. Ezek adták ezt a hitet az egyházi keresztyénségnek! Ez pedig azt jelenti a mi szempontunkból, hogy ha újra hívó keresztyénséget akarunk egyházunkban, géliumi mozgalom, 4. imádkozók) mind többszáz éves multra tekintenek vissza. Ezek adták ezt a hitet az egyházi keresztyénségnek! Ez pedig azt jelenti a mi szempontunkból, hogy ha újra hívó keresztyénséget akarunk egyházunkban, akkor először is ébredésre van szükség. Általános, hatalmas ébredésre! Ennek el kell jönnie. S ezt nem is lehet megakadályozni. A jelek egész tömege mutatja, hogy el is fog következni, hogy már vannak, akik átadták magukat teljesen a Lélek erejének...

Finnországban a különböző ébredési irányok mind az egyház kovászai. Az egyház itt felismerte óriási jelentőségüket és meghagyta őket az egyházban.

(Svédországban kizárta, s ott most az ébredés szabad egyház alakjában él, és így tulajdonképpen két evangélikus egyház van.) S a finn egyház messze maga mögött hagyott minket. Amiről mi otthon vitatkozunk, náluk már évtizedes multra tekint vissza. Az ifjúságuk már negyven éve meg van szervezve — nálunk a vezetőkörök ma is szektáskodásnak és feleslegesnek tartják. Vasárnapi iskola is régen van már mindenütt, — mi azt sem tudjuk még sok helyen, hogy mi fán terem! Bibliaóra és bibliakör régen általános; többnyire ott, ahol nincs valamilyen ébredési mozgalom túlsúlyban, mert ott ez határozza meg a kegyesség gyakorlását, — amelyben benne lehet a bibliaóra is persze. Imaórák tartása általános, sőt az egyházi esztendő négy vasárnapját is imavasárnapként ünneplik.

A karácsonyt Laitinen Toivo-nál töltöttem. Egészen északon, 900 km-re Helsinkitől. Egy tengerben fekvő gyárszigeten is megfordultunk itt. Két összejövetelen voltunk az iskolában. Legnagyobb élményem az volt, amikor egy öreg hajóskapitány beszédét hallottam, aki püspöki megbizással egészen északon gyülekezetéről-gyülekezetre jár és evangelizál. Ilyen ember sok van Finnországban. Olyan egyszerűen beszélt, de olyan eleven lélekkel, különösen amikor arról szólt, hogy milyen fájdalma lehet annak az édesanyának, aki az örökkévalóságba hiába várja gyermekét! Nagy élmény volt látni a megilletődött arcokat. Az összejövetel után «felébredt» emberek is jöttek hozzánk beszélgetni. «Fölébredtek», a Krisztus «agitátorai» egy gyárszigeten — kommunista agitátorok helyett! Ez önmagától beszél. Pár évvel ezelőtt nagyon kevesen voltak, de mind többen vannak, akik összejárnak énekelni. Beszéd, az alig van. Legfeljebb Luther-postillát olvasnak. Tehát «kegyes fecsegés»-ről nem beszélhetünk. Hiszen, ha valaki fecsegne, rögtön megmondaná neki a szemébe, vagy rákezdene egy énekre és el kellene hallgatnia. Én is mindig rettegés közt beszéltem, mert félnem kellett, hogy énekelni kezdenek. Magam is szemtanúja voltam olyan összejövetelnek, ahol énekkel hallgattatták el az egyik szónokot. Az ének tartalma pedig könyörgés volt az öndicsekvés ellen.

Csodálatos dolog az, szinte kézzelfoghatólag érezni a Szentlélek erejét. Gondoljuk csak el, nyáron, a munka idején a rövid finn nyár ellenére is lesznek nagyobb összejövetelek s a négy nagyobb konferenciára több mint 20.000 embert várnak! Így Rovaniemibe, ahol már nincs vasút sem és mégis, száz kilométerekről északról jönnek az emberek. Templom nincs, pap nincs s mégis futótűzként terjed az ébredés fel a Jegestengerig! Télen szán és sítalp, nyáron kocsis a közlekedési eszköz. Láttam 60—70 éves öregasszonyokat, amint fiatalosan siklottak sítalpon a templom felé. Ylitornio-ban voltam a legészakabbra. Onnan már csak egy állomás van észak felé. Az ylitornioi népfőiskolában lappok is akadnak. Magam is beszéltem egy evangélikus lapp fiúval, aki még száz kilométerre lakik innen északra. 500 rénszarvasuk van otthon, így elég gazdagok. Ültem lapp szánkóban is és élveztem a rénszarvas vad vágatását. S ezek az egyszerű szarvaspásztorok megelőztek bennünket nemcsak a népkultúrában, de az Isten országa építésében is. Nem csoda, ha az embert mély-séges megszágyenyülés éri itt lépten-nyomon!

Még egy élmény. Vasuton mentünk rövid ideig, aztán szánon, havas fenyveseken át vagy 20—25 km-t. Sehol ház, sehol semmi nyoma a kultúrának. Végül egy tisztáson a befagyott folyón át egy házcsoporthoz értünk. Mindössze négy-öt család lakik ott. Tartottunk egy délutáni és egy újév-esti összejövetelt. Emberek száza szorongtak! Honnan jöttek? Honnan tudták meg, hiszen csak ide üzentünk? Elterjedt a híre. És jöttek 30—80 km-ről sítalpon ifjak és öregek,

szánon egész családok! Látni a csodálatos éhséget az Ige után... Mikor felhangzik az ének, a legtöbb nem is tud énekelni a könnyei miatt, hiszen lehet már egy éve is, hogy nem hallott igehirdetést. Kevés a pap és sok a dolga. Azért volt két összejövetel, mert azt hittük, hogy a délutáni hallgatók hazamennek, de a legtöbbje ott maradt estére is. Ilyen itt a vallásos élet, ami nem a papoktól függ, hanem attól, hogy hogyan hallgat a nép a Szentlélek szavára! Nálunk tönkrement a protestantizmus a német liberális kultúrprotestantizmus miatt. Mi oltáralapra táncestélyt rendezünk papi elnöklés alatt. Ahol nincs megtérés, ott nem lehet keresztyén élet! Az összejövetel után egy idősebb ember elérékenyülve ígerte, hogy naponta fog imádságaiban megemlékezni a magyar népről s a magyar evangélikus egyházzól! Ezek a hideg északiak, akik látszólag közönyös arccal ülnek és hallgatnak, csodálatosan mély lelki életet élnek. — S az erdei házban, távol minden kultúrától szép könyvtár, harmónium, — modern tejszeparátor, az istállóban minden téhen felett tábla, amely mutatja az adatokat: hány éves, napi és átlagos tejhozam, évi haszon százalékban, stb. Hol van még ettől a magyar paraszt! Csak szavalni tudunk róluk és nekik, de segíteni nem. Miért? Mert evangélium nélkül nem lehet segíteni! Nem a föld-reform az első, hanem az evangéliumnak az őskeresztyénség erejével való hirdetése!

A rokon népekről minden templomi imádságban megemlékeznek a finnek. Sőt missziót is végeznek közöttük, mint pl. az észtországi finnek közt («inkeri» finnek) és a lív-ek közt Lettorszáiban, ahol nemrég hangzott el az első lív nyelvű prédikáció. A valamikor hatalmas lív birodalomból, melyet a német keresztes lovagok törtek meg, ma már csak 700—900 lív él, a többi elszóródott, felszívódott. Az észthez és finnhez hasonlít legjobban a nyelvük. Egy fiatal «fölbredt» lelkész megtanulta a nyelvüket és elment közéjük. El lehet képzelni, mit éreztek, amikor az anyanyelvükön először hallgattak prédikációt! Mit tudunk mi azután arról, hogy Oroszország és Finnország határán egy tömegben 130.000 finn él. Mind evangélikus, de ma már csak egy papjuk van. Szentpétervár egész környéke finn, magában a városban néhány éve még 60.000 lélekszámú finn gyülekezet volt. Ma a legtöbbet kényszermunkára viszik. Velem is lakik egy onnan menekült negyedéves theologus, akinek 12 tagú családját vitték kényszermunkára Szibériába. Küzdjünk imádságban ezekért a kétszeresen rokon népekért. Ha pedig valaki hivatást érezne rá, tanuljon finnül és oroszul, hogy később, amikor hívja az Úr, elmeessen a rokon népek közé, az őshaza tájára hirdetni az evangéliumot. Az Ural vidékén s Szibériában rokon népeink tömegei pogányok még mindig!

A finnek igen szívükön viselik a missziót. Missziói egyesületükhöz pl. december hónapban több mint 9000 P gyűlt be missziói célokra. Fönn északon egyszerű parasztasszonyok is hetenként egy estét szentelnek a misszió céljaira. Varrnak és kézimunkáznak, majd kiállítják és eladják az anyagot. Többször jelen voltam ilyen «varróösszejövetelen». Énekelnek, valaki felolvas, beszélgetnek, dolgoznak. (Énekelni különben nagyon szeretnek. Nem beszélnek sokat, nem is tudnak, de énekelni annál szebben és erősebben. S csaknem mindig «kívülről»). A felbredtek sohasem mondanak énekszámot, mert ha valaki az ének közepén kezd is rá, mind tudja folytatni azonnal.) Leányegyesületeiknek külön missziói köreik vannak. Tegnap két fiatalember indult épen az afrikai misszióba; az egyiknek a menyasszonya már két éve van kint munkában! Diakonissza munkájuk is nagyon ki van építve. Voltam Ouluban, a föld leg-északibb diakonissza anyaházában, ahol kb. 125 diakonissza dolgozik. Kórház,

menhely, aggok háza, stb. — a legszebb munka folyik.

*

Nyíljék meg a szemünk és szívünk. Lássunk meg és érezzünk meg ott-hon minden bajt. Bűneink sokasága és mulasztásaink terhe megdöbbenő erővel nehezdedjék ránk. Mert csak így lehetünk eszközök az Úrnak a kezében, aki életre akarja támasztani magyar anyaszentegyházunkat!

Helsinki.

Zyl.

HESSEN valamikori fővárosának, Kassel-nak keleti szélén, a várostól villamoson cca 15 percnyire, erdős hegyektől körülzárt szép vidéken fekszik a «Sekretärschule». (A «Keresztényen Ifjúsági Egyesületek» titkárképző iskolája; hallgatói: lelkészjelöltek, érettségizett és kisebb képzettségű fiatal emberek.) Két nagy épület tartozik hozzá: az egyikben a vezetőség lakik, míg a másik teljesen a növendékeké. Még a takarítás is az övék. A nagy épülethez képest kicsinynek látszik a növendékek száma: mindössze 20. A cél azonban annyira egyéni nevelést kíván, hogy több nem is lehet. Idegen nemzetiségű növendékeket is találtam: 1—1 lengyelt, osztrákot, angolt, hollandust és észtet. A tanárok mind lelkészek, — még a tornatanár is, — akit épen most hívtak meg Drozdába lelkésznek. Óriási szerepet játszik itt a sport, a torna az ifjúsági mozgalmak körében, amelyek elsősorban vallásos alapon létrejött csoportosulások.

*

A belmissziói munka nagy lendülettel indult meg Németországban. «A mostani válságos időben nincs az ország számára más mentőeszköz, mint egész Németországot evangelizálni. Az evangéliumot ismét a házak tetejéről, s utcákon, piacokon kell hirdetni» — látták meg sokan tiszta látással. Ime, néhány munkaága az új német belmissziónak:

1. *Erdei istentiszteletek.* Nagy városokban az ünnepnapokon már kora reggel szinte menekül a lakosság a falak közül. Utánuk viszik az evangéliumot a szabadba. Itt a csendes helyen — vagy helyiségben — tartott istentiszteletek igen látogatottak. Vannak már ú. n. nyári templomok is.

2. *Utcai prédikációkat* tartanak oly helyen s időben, amely a nap bizonyos órájában igen népes szokott lenni. Harsonakar vagy énekkar vezet be az ilyen kis áhítatot. A német lélek szereti a koráldallamot s a zene hangjára sokan megállnak. Ezt az alkalmat használja fel a prédikátor pár perces igehirdetésének a megtartására. Néhány eleven mondatban szól az Ige a hallgatóság lelkéhez az ilyen ébresztő prédikáción. Jó az ilyen alkalom a röpcédulák elosztásához is; ez is misszionáló eszköz!

3. *Sátormissziói munka* (Zeltmissionsarbeit). Nyáron, vakációkban, amikor fiatalok és felnőttek nagy számban «táboroznak», a missziós lelkész felkeresi a táborozó, üdülő helyeket. Bibliaórárt tart nekik s elbeszélget velük.

4. *Pályaudvari, kikötői szolgálatot* tartanak éjjel-nappal.

5. *Az elszórt majorokat*, órházakat egyre járják a belmisszió munkásai.

6. *Aranymondásokat*, azaz bibliai idézeteket s más vallásos jellegű mondásokat függesztenek ki az erdőkben s a sétálóhelyeken.

7. *A falragaszmisszió* is megindult. A belmisszió külön csoportja gondoskodik tetszetős külsejű plakátok tervezéséről és elhelyezéséről.

8. *A temetőt* is felhasználják az evangélium hirdetésére. Jó időben szívesen mennek az emberek a temetőbe. Sok hallgatója szokott lenni itt a szabadban vagy a kápolnában tartott istentiszteletnek s ez az igehirdetés igen eredményes a legtöbb esetben.

9. Az énekkarok szervezésének is nagy szerepe van a missziói munkában. A fiatalság szeret énekelni, s ügyes vezető egy-kettőre tud énekkart toborozni. Jó alkalom ez arra, hogy közelebb vigye a Bibliát a résztvevők lelkéhez a szervező lelkész. S az énekkar maga is misszionál! Gyülekezeti istentiszteleteken, temetéseken, esküvőkön stb. használják fel erre. Az ének szeretetének a felébresztése erős mozgalommá nőtt. A K. I. E.-nek vannak kiképzett karmestertitkárai is, akik éveken át járják a falukat s énektanfolyamokat tartanak. «Éneketet» is rendeznek az énekkarok, s ekkor bemutatják az énekeiket.

10. A *harsonakarok szervezése* kapcsolatos ezzel a mozgalommal. Élmény volt a számomra, mikor először hallottam egy 60 tagú harsonazenekart játszani. 1867 ilyen zenekar van már Németországban. Egy 80 éves ősz lelkész a feje és lelke ennek a mozgalomnak. Egymaga 1200 ilyen egyesületet szervezett. Egy tanfolyamnak volt a befejezése az a térzene, amelyet főntebb említettem. A kasseli városháza előtt tartották óriási tömeg jelenlétében. Megállt az egész forgalom, s a sokaság csöndben, áhitattal hallgatta a különböző korálokat.

11. A *napisajtót* is felhasználják, hogy az evangélium ügyét előbbrevigyék. Gyakran jelennek meg ilyen — leginkább ébresztő jellegű — cikkek. Vannak, akiknek ez a hivatásukat képezi.

Sok egyéb belmissziói munkaáguk is van még a német evangélikusok. Azonban a felsoroltak is elegendők arra, hogy elgondolkozzunk. Elegendők rá mindenütt, ahol a lelkiismeretnek él még egy kicsi foszlánya. Vajjon mi miért aszunk?

*

Nagy gyakorlatok után 2—3 napos pihenőjük szokott lenni a német csapatoknak. Az ilyen alkalmakat evangelizáló előadások tartására használják fel legújabbán az ifjúsági mozgalom vezetői. Alkalmam volt résztvenni egy ilyen konferencián. Képzelnék el a helyzetet: öt-hat előadó, a «Sekretärschule» pár hallgatója s 120 katona. A feladat: megmozdítani a katonák lelkét! Igen kétkeltem az eredményben! Azonban már a reggeli áhitatnál is csodálkoznom kellett. Polgári ruhában egy katonatiszt tartotta! Tudomásul kellett vennem, hogy ilyen katona is létezik. Ámulatom azonban szinte megdöbbenéssé fokozódott akkor, amikor Bibliával a kezében egy *generális*: Löffelholz tábornok lépett az előadói asztalhoz, és olyan írásmagyarázatot tartott, hogy lelkészjelölt létemre csak szégyenkezni tudtam a magam gyarlóságán. S eszembe jutott, hogy nálunk milyen is a katonái-ideál?! Úgy látszik, itt másképen van! — Az előadások nagy része a katonai élet gyöngye oldalát: a sexuális életet tárgyalt. Képzelnék el, mit jelent ezt a kérdést az evangélium ítéletével dobni százhusz fiatal, 20—25 éves katona közé! Egy csomóban nem láttam még ennyi főlháborodott, hevesen gesztikuláló, minden erejével tiltakozó embert, mint ezek voltak a megbeszélések elején. S most jött a Sekretärschule! Egymásután vetettek bele a fiúk egy-egy mondatot, bizonyásgtevést a beszélgetésbe. És úgy gondolom, hogy az ő szavuk jobban hatott, mint az idősebb, családos előadóké. Nem tudom, volt-e a konferenciának eredménye, de azt láttam, hogy a búcsúzásnál a lehangosabb emberek is igen csöndesek lettek, sok arcról pedig tépelődés, kétségbeesés rítt le. Az az egy bizonyos, hogy ennek a százhusz embernek inntől fogva problémája lett a sexuális kérdés. Az eredmény pedig itt kezdődik!

Kassel-Wilhelmshöhe.

E. S.

A PARASZTPRÓFÉTA.

(ÉLETRAJZI REGÉNY).

IRTA: ORAVALA ÁGOSTON.

A finn eredetiből fordította: Br. PODMANICZKY PÁL.

(VIII)

BARÁTOK KÖZÖTT.

Aholansaari szigetén új élet kezdődött, új és sajtószerű. Pál új élettársat hozott a házhoz az elköltözött helyébe, aki élete legnagyobb részét megkeseredetten, folyton zsémbeskedve töltötte el, nem értette meg Pált, s az Úr szolgálatában tett útjait, az utóbbi években azonban megváltozott és az igazak halálával halt meg.

Anna Lujza, az új háziasszony tökéletesen más természetű volt. Csöndes, alázatos és alkalmazkodó; mindig kész rá, hogy szolgáljon Pálnak és barátainak, mindig kész rá, hogy segítse Pált útjaiban, meleg szeretettel, örömmel fogadja hazatérteket s gondját viselje otthon. Fiatal korában Kalliolahtiban és másfelé fölébredtek házaiban szolgált, serény volt Isten ígéje hallgatásában, őszinte a bűnbánatban s szépen énekelt. A szolgálatra való készség mindig megvolt benne, ha szükség volt rá a fölébredtek vendégségei, lakodalmak és temetések alkalmával. Értett a gazdasághoz, egymás közügyességhez, ezért is szerették Pál barátai valamennyien s szívesen látták mindenfelé. Mintha minden megváltozott volna Aholansaari szigetén; mindenütt meglátszott a rend és az új gazdasszony gondossága, hozzáértése és a csinosság, tisztaság, pontosság iránt való szeretete. Eleinte Pálnak is kedve és gyönyörúsége telt mindebben, idővel azonban gyanakodni kezdett, hogy kapzsiság és a világ szeretete rejtőzik mögötte.

— Meglátsd, rendre elfogy körülöttünk a szegénység; először a földi javakban való szegénység s aztán elhatalmasodik rajtunk a lelkiekben való elbizakodottság is. Pedig a gazdagnak nehéz bemenni az Isten országába. A nilsiái fölébredtekben annyira elfojtották a gazdagság, e világ javai és a mammon hatalma a lelki életet, hogy végül sehohsem akadott hely, ahol összejövetelt lehetett volna tartani. Az lehet, hogy jó sikered, előmeneteled lesz

mindenben, polcaidon gyúlik a mindenféle szöttes, istállóban szaporodik a marha, de mindezzel el is torlaszolod az útat, amelyen házadba jöhetne az Úr. Engem úgy nevelt az Úr, hogy kincseit a szegénység alá rejtette, fakéregből sült kenyérre fogott s úgy kényszerített bűnbánatra; polyva-liszten tartott s úgy tanított meg az imádkozásra.

Ilyenforma volt Pál beszéde, ha elnézte, hogy felesége milyen serényen teszi dolgát a ház körül. Ha az asszony olykor nap-hosszant a szövőszék előtt ült, Pál napközben is módját ejtette, hogy összejövetelet tartson, vagy legalább is a háznépet gyűjtötte maga köré s elénekeltek egy éneket. De az ilyesmit inkább emlékeztetés és intelem kedvéért tette, semmint feddésképen. Mert mégis csak elgyönyörködött abban, hogy Anna Lujza milyen szorgalmas, dolgos s a háza táján mindenütt hogy látszik a jó előmenetel.

A lányok egymásután elkerültek hazulról, utolsónak Zsófi. Ezt az utolsó leányt nagy lakodalmas menet kísérte el Karjalába. A régi, ismert, gyötrelmes útakon mentek, sokféle alkalmatosságot használva, a Pielisjärvi partja mentén húzódó erdőségekben lóháton, a tavakon nagy csónakokban utaztak s útközben innen is, onnan is csatlakozott valaki hozzájuk. Lieksában és Nurmesban összegyülekeztek a régi jóbarátok, Härkönen, Piironen, Timonen, Tolvanen, meg a többiek valamennyien. Csak az öreg Pyykkö halt meg, a törvény embere. Vajjon hogy s mint ment a sora, elért-e végül is a célhoz?

Karjalában mindenfelé, az erdős hegyoldalakon mindenütt, még a szigetek csücskében is mindenütt lobogó lánggal égett az ébredés tüze. Csak azt nem helyeselte Pál, hogy minden faluban vezetők, összejöveteletartók támadtak, hogy a fölébredtek nem szabták magukat helyes rendhez, sem a beszéd, sem az éneklés tekintetében. Ez is, az is előhozakodott a mondanivalójával, beszéltek, fecsegték, a kellő alkalmat meg nem várva, csak hogy beszélhessenek, mutogathassák magukat. Régi bűn volt ez, amely egyre gyógyíthatatlanabbnak mutatkozott.

Az urak megint üldözni kezdték Karjalában a fölébredteket s törvény elé idézték őket meg nem engedett összejövetelek tartása miatt. Mert ez volt az, ami az urakat bántotta. Ezért voltak mindenütt a fölébredtek legelkeseredettebb ellenségei, akik azután megnyerték a maguk számára a parasztokat is. De hogy járt a Juugából való Halonen, ez az istentelen ember? A fiskálishez indult Nurmesből, ép tanukat keresett, akikkel vádjait bizonyíthatná, amikor tavasz idején a meglazult szánúton egy helyütt be-

szakadt alatta a jég. Ott veszett s többé nem toborzott tanúkat Isten népe ellen. Akkoriban közszájon forgott ez az eset minden tanyán. Másról nem is igen esett szó. Maga Pál is szóvá tette Karjalából való hazatértében mindenütt beszédeiben.

Vajjon véget ér-e ez az üldözés végre valahára? Vajjon megnyílik-e az emberek szeme s meglátják-e, hogy a fölébredtek népe az Úr szemefénye? Megértik-e, hogy ezt a népet senkinek sem szabad bántalmaznia, törvényszék elé hurcolnia? De az ellenség nem okult Halonen esetéből. Sőt erőre kapott és olyan üldözést indított, amely kelettől nyugatig ért, olyan messzire, amely messze csak fölébredtek találhatók voltak. Aki nem ébredt föl az üldözésnek ebben a most meggerjedt tüzében, az bizony elveszti minden látását, végkép megrögződik.

Pál mostanában gyakran ült otthon komor, elborult kedélylyel, kivált ha valamelyik útjáról tért haza. Kedvetlenül ejtett egy-egy szót, inkább csak olvasott, szobácskájában időzött. Anna Lujza ilyenkor még beszédesebb és örvendezőbb próbált lenni, mintha így akarta volna éleszteni a kedvet Pálban is és így a maga örömeivel akarta volna földeíteni Pál kedélyét. Erről is, arról is kezdett beszélni, mialatt sürgött-forgott a házban; ajkán szólt az ének s mindig talált valami módot arra, hogy olykor-olykor betekintszen Pálhoz a szobába.

— Hallgass csak ide, Anna Lujza! — szólalt meg egy napon Pál, amikor az asszony bement hozzá. — Te megmondhatnád, mi is tulajdonképen az én bajom. Valami aggodalom, békétlenség nehezedik rá a lelkemre. Mintha valami szerencsétlenségnek a jöttét sejteném. János meggyilkoltatásának az emléke jár vissza, vagy a magam bűnei nyugtalanítanak?

— Én mondhatnám meg, mi a bajod? Én, aki még a magam dolgában sem tudok eligazodni? Mit értek én a te bajodhoz? — felelt rá Anna Lujza zavartan, kérdő tekintettel.

— Ez is bánt, a fölébredteknek ez a törvénybe idézése, üldözése. Hallom, hogy amióta a mult ősszel Karjalában jártam, még nagyobb erőre kapott s most már közül-akarattal üldözik a világ gyermekei Isten népét. Csak vérontásra ne vetemedjenek azok az istentelenek... Én nem tudom, Isten a tudója, de valami azt mondja bennem, hogy sor kerül még az én fejemre, az én véremre is...

— Hátha abbahagyják most, amikor Halonen esetében nyilvánvalóvá lett Isten ítélettétele, — szólt Anna Lujza és hangjának valami bátorító csengése volt.

— Ez az, hogy egy embernek vállára nehezedik minden teher.

Aggódok magam miatt s csak úgy őrködöm mások, mint magam fölött. Most megint Kajaaniba kellene mennem...

Anna Lujza csak állt, bólingatott és kereste a szót, amivel jelét adhatná érdeklődésének és együttérzésének.

— Prófétának tartanak, — folytatta Pál, — valóságos Isten emberének, akinek minden portéka ott van a kezében, akárcsak a vásárosnak, aki telve van hittel, Szent Lélekkel, erővel, új bölcseséggel. S nem tudják, hogyan vergődöm, milyen szegénység és halál tartja markában a próféta lelkét s hogy ami van is bennem lelki élet, hit, bűnbánat, nem több az, mint egy-egy szálka, ami fölszakad a padló deszkájából. S az ilyen ember keljen útra, menjen tanyáról tanyára s legyen a mások tanítója...

— Itthon maradhatnál... Ha Henrik elmenne Niskanenel, mehetnének ők ketten. Üzenhetnék Kalliolahtiba, hogy nem mégy, — tanácsolta Anna Lujza, amikor észrevette, hogy Pál nem szívesen indul útnak.

— Ne üzenj! Nem halogathatom, mégis csak mennem kell. Sokféle szél fujdogál ott. Olyan világ járja, mint egyszer Karjalában azon az emlékezetes nyáron. Földre vetik magukat, táncra kerekednek, félrebeszélnek, látomásokat látnak s más effélett cselekesznek, amint ők vélik, a Lélek által indítatva. S ott Kajaaniban megkelt a Renquist kovásza is...

— Ejnye! Már megint? — szólt közbe Anna Lujza, mint aki már maga is meglegelte az ilyesmit.

— A magam gyülekezetétől ugyan mehetnék akármerre. Sutinen ráunt a lelki szegénységre, amióta megízlelte a gazdagságban és bőségben való életet s jártak így olyanok is, akik még alázatosabban vallották a maguk szegénységét, mint ő. Henrik egymaga maradt meg azok közül Nilsiäben, akik a régi időkben fölébredtek. S benne is azért maradt meg a melegség, mert gyakorta jár a tűzhöz, hogy melegedjék...

— Bizony, bizony... Nem voltak éberek, ezért nyomta el őket újra az álom, ezért sülyedtek újra vissza régi nemtörődöm-ségükbe, amelyből egyszer már fölébredtek. Én is visszahanyatlottam volna, ha te, Pál, nem szóltál volna hozzám s nem hoztad volna el hozzánk azokat az országútat rovó vendégeket, Niskanent, a karjalaiakat, meg a többieket...

— S lám, most ezek is otthon maradnak, nehogy megbírságolják őket. Nincs bennük bátorság. Ha a fölébredtek itt is úgy olvasnák a bibliájukat, mint máshol, nem volna szükségük rá, hogy botjuk és mankójuk legyenek nekik. Nekem is a bibliából kell merítenem azt, amivel a magam szomját oltom s amit olykor

másoknak is osztogathatók...

Anna Lujza visszament a nagy szobába s Pál egyedül maradván, ott folytatta a bibliaolvasást, ahol abbahagyta. Mostanában megint annyi baj nehezedett reá, annyira üresnek, sötétnek, szűknek érezte a maga életét, hogy a gondolatait semmikép sem tudta oda, arra összpontosítani, amit ép olvasott. Hosszú fejezeteket olvasott végig, miközben a gondolatai más dolgokkal foglalatostkodtak, úgyhogy vissza kellett térnie a fejezet elejére és újra el kellett olvasnia.

Most állandóan számadásra kényszerítette magát útjai tekintetében: hol mit beszélt, kinek mit mondott. Mintha arra figyelmeztette volna valami, hogy az Úr megfenyíti minden hibáért, tévedésért, bűnért, amelyet útjai folyamán elkövetett. Mert az ő természete bizony a szilaj, rúgós lóhoz volt hasonlatos, amely nem marad meg békén a rúd mellett, hanem rángatja, töri, le próbálja vetni a hámot: akár mindennap újat rakhat rá a gazdája.

Gyakran olyan volt a lelki állapota, hogy már valósággal nem tudta, hanyadán van: fölébredt embernek számít-e még, része van-e az Úr kegyelmében, vagy már minden a múlté: elhívatása, az egyszer már megragadott kegyelem, első szerelme a lélek Urához; annyira tompa és érzéketlen volt, hogy azt sem tudta, az Úr útján jár-e még, vagy pedig már a maga útjára tért. Természete néha nap-nap mellett kiütközött, a kegyelmi állapotnak viszont semmi jelét sem látta. S ha sorra-rendre tökéletleneknek bizonyultak, erre-arra eltévelyedtek a fölébredtek, akik gondjaira bízattak, néha olyan rettenetes súllyal szakadt reá valamennyiük bűne, hogy már-már azt hitte: megfojtja ez a teher. «Ime, ilyen a te nyájad!» — mondta ilyenkor a sátán és újjal mutatott rá egyikre-másikra. «Ime, ilyenek a szentek és igazak!» — mondták ilyenkor a világ léha, megátalkodott fiai s gondjuk volt rá, hogy a tökéletleneket, nyomorultakat az egész világ nyelve hegyére vegye.

Mégis útnak kellett indulnia, ámbár csak az imént került haza s megint olyan lankadt, fáradt volt a lelke... A Ristijärvibe való Mikkonen, akitől már régebben óvta az embereket, hamis útra, a hamis lélek uralma alá vezette a fölébredt népet s az oda-való patikárius sem mutatkozott megbízhatónak, noha felőle jó reménységgel volt. Igaz barátnak számított, akinek gondja volt a fölébredtekre, de kedve telt a liperii pap kovászában is, ebben a térden csúszó-mászó kegyeskedésben.

S Pál útnak indult, mint ennekelőtte már annyiszor. Kallio-lahtiból magával vitte Henriket, onnan Iisalminak vette útját,

ahonnan már Niskanennel együtt, hármásban mentek tovább Kajaani felé.

Niskanen állandó útitársa volt Pálnak. Niskanen nélkül nem lettek volna ezek az utak azok, amik Niskanennel együtt voltak, nem lettek volna az a bizonyossággal teli, céltudatos, élénk járás-kelés a barátok között. Maga Pál sem lett volna ugyanaz, az az örvendező, tréfás, bátor ember. Niskanen támogatta és bátorította Pált, mint egykor Barnabás Pál apostolt, mint Melanchthon Luthert. Együtt tervelték el az utakat, megtanácskozták közös ügyeiket, forgatták, eldöntötték a vitás kérdéseket, eltérő véleményeket. S közben, míg hosszú útjaikon jártak, beszélgettek a megtérésről és mindarról, ami vele összefügg; elmélyedtek abba a rejtett életbe, amelyet mindketten éltek, új meg új kincseket, gondolatokat találtak, hoztak fölszínre megújult s újra meg újra megújuló életük titokzatos mélységeiből.

Kajaaniban már vártak reájuk. A patikáriusnak az udvar felé eső nagy szobája zsufolásig megtelt a nap folyamán emberekkel. Jöttek Paldamóból és Ristijärviből, Sotkamoból és Suomussalmiból. Egész nap énekeltek s attól fogva, hogy megérkezett, vagy háromszor kellett már beszélnie Pálnak s ő minden alkalommal egyre nagyobb erővel és túzzal szólt. Az utolsó alkalommal azonban, még mialatt beszélt, kiáltozni kezdtek némelyek az asszonyok közül, mások elragadtatott állapotba estek, a földre roskadva, nehezen véve a lélegzetet. Pál erre egyszeriben csak föl pattant ültéből s kiegyenesedve rájuk kiáltott:

— Ez a sátán lelke, amely itt megint megzavarja az Úr munkáját és a fölébredt nép összejövetelét zúrzavarba fullasztja. Ne kiabáljatok, ne lármázzatok! Ti itt képmutató tanításra hallgattatok s azt hiszitek, annál több részetek van az üdvösségben, minél inkább kiabáltok, minél nagyobb lármát csaptok s a földre vetitek magatokat. De ez a hazugság lelke, amely így rászéd benneteket, ugyanaz a lélek, amely egyszer megzavarta a karjalai fölébredteket s amely mindig azon mesterkedik, hogy megrontsa az Úr művét a kezdet kezdetén. Tegyetek bűnbánatot s hagyjátok abba a kiabálást és a zajongást, mert csak így menekedhettek meg az elől az ítélet elől, amely a képmutatókat fenyegeti!

Csönd lett a szobában s künn a tornácon. Akik a földre vetették magukat, fölkeltek, egyik a másik után.

— Ez a Mikkonen műve, — szólt Pál, amikor összejövetel után együtt ültek a patikárius szobájában. — Hol van ez az ember? De szeretném, ha egyszer a kezem ügyébe kerülne! Ez az a lélek, amely emészti, rombolja az Úr minden munkáját, az

alázatosság és szegénység lelkét, amely pusztít, akárcsak a tűz.

— S aztán olyan teljes bizonyossággal tudja, ismeri kegyelmed, Pál, hogy melyik lélek való az Úrtól, melyik a sátántól? — kérdezte Malmgren, a patikárius.

— Tudom és ismerem, — felelt Pál határozottan, bátran és megállt a patikárius előtt.

— Hát a nilsiäi Kajaanus Kata felől mit tartunk? Abban nem ugyanaz a lélek lakozik, mint ezekben? — kérdezte tovább a patikárius.

— Nem. Katában nem ilyen lélek lakozik. Kata tudja, mikor érkezik el az ő ideje és a helyes rendhez szabja magát. Senki sem zavar, nem kiabál, nem csap lármát. Benne az Úr Lelke lakozik, az a Lélek, amely által szakasztott úgy szól nyelveken, mint az, akiről Pál apostol ír a korintusiakhoz írott levelében. Mondd csak, Lőrinc, mi is van ott megírva? Te tudod.

— Azt mondja az apostol, hogy Isten nem a rendetlenségnek, hanem a rendnek és a békességnek Istene, — felelt azonnal Niskanen, mint aki már előre kész a felelettel.

— Mikenennek megtiltották, hogy beszéljen, — folytatta Pál, — de amikor ő is megjárta Szentpétervárt, mint mi, fejébe szállt a dicsőség. Neked, patikárius uram, meg kell tiltanod neki, hogy összejöveleteket tartson és tévútra vezesse a fölébredteket.

— Hát ezzel a Janssonnal, ezzel a Péterrel mi legyen? — kérdezte Malmgren nevetve és tréfálkozva ráütött egy apró emberke vállára, aki félénken az ajtónyílásban állt.

— Ezt csak hagyjátok! Ebben más lélek lakozik, mert ez a Péter más iskolát járt ki, mint Mikkonen. Csak hirdesd, Péter, Paltamo bűnöseinek azt a bölcseséget, amelyet az Úrtól kaptál s vezesd őket tanácsoddal az igaz bűnbánat és megtérés útjára! Arra azonban legyen gondod, hogy magad mindig a háttérben maradj!

— Hallgassátok csak meg, mit írt Péter a könyve szélére! — szólott Niskanen és lapozgatni kezdett Jansson énekeskönyvében. — «Nem esem kétségbe, ha szidalmaz is a világ. Krisztus érdemébe vetem bizodalمامat. Ő megerősít», — olvasta Niskanen.

— Igaz. Ehhez tartsd magad, amíg csak egy újjadat is mozdítani tudod! — tette hozzá Pál. — A világnak lármát kell csapnia, szidalmaznia, törvényszék elé hurcolnia bennünket, mert más-különben nem volna világ.

— Bizony, így van ez, — hagyta helyben Malmgren. — Hozzá kellene szoknunk, de nem igen fűlik hozzá a fogunk. A napok-

ban, mikor vártalak benneteket, lefordítottam valamit finnre s föl is olvasnám nektek. A helsinki svéd újságból való. Inner küldte be valaki, valaki, akit bizonyára ismerünk. Elolvassam? Meghallgatjátok?

Malmgren néhány lap papírt vett föl az asztalról, forgatta, rendezgette őket.

— Halljuk! — szólaltak meg egyszerre többen is, köztük Pál, is, Niskanen is.

— A címe ez: «Szektáskodás Kajaani környékén», — kezdte a patikárius és hozzáfogott az olvasáshoz:

«Ezek a fölébredtek elvetnek minden világi örömet. Nem túriuk a táncot, a zenét, a tréfát, az énekszót s csak épen a kegyes éneket engedik meg. Tehát semmit sem szenvedhetnek, amivel az ember fölüdítheti lelkét, hogy az élet gondja el ne sanyarja. A fölébredtet már külső formájáról is meg lehet ismerni. A szemében valami különös fény csillog, amely merőben különbözik az egészséges emberi tekintettől, az orra mintha hegyesebbé válnék, arca beesett, hangja elveszti erejét s általában az egész emberen valami lankadtság látható. Valahányszor ilyen embert látok, elfog a szomorúság, mert arra kell gondolnom, hogy mi mindenféle tévútra vetődhetik az ember.»

— Tévútra... vetődhetik... még az orra is hegyesebb lesz! — ismételte Pál s akkorát nevetett, hogy másokra is átragadt a nevetés.

— Aztán a nyelveken szólásról és a nyelveken beszélőkről ír s azt mondja, hogy «égő szövétnek világa mellett igyekezett ennek nyitjára jönni», — folytatta a patikárius és tovább olvasott:

— «Azt kell látnom, hogy a fölébredteknél egész egyszerűen kibillent a lélek a maga egészséges menetéből s ez az oka a fölébredtek öntudatlan állapotba jutásának, látomásaiknak, prófétálásaiknak, vagy akárhogy nevezzük is ezeket a jelenségeket. Több tévesen magyarázott szentírási hely, így különösen I. Kor. 14, vezette rá ezeket az embereket, hogy elképzeljék ezeket a lelkiállapotokat s innen már csak egy lépés választ el attól, hogy az ember magánál is előidézzék ezeket. Az embernek ez a hajlandósága a magyarázata annak, hogy az, ami különben is ragadós, másokra is átragadt.

— Mikkonen tanítványai voltak azok, akiket látott, akikkel beszélt, — jegyezte meg Niskanen.

— Valami Manamansalóból való fölébredt asszonyt említ legelsőbben. Nem értem rá, hogy mindent lefordítsak finnre, — magyarázgatta Malmgren.

— Akármit ír, annyi bizonyos, hogy olyan ember, aki nem tudja, mi az Úr műve s aki annyit ért az igaz keresztyénséghez, mint disznó a krumplikapáláshoz. Túrja, gázolja, tapossa, mocskolja az Úr ügyét, a szent ügyet, — fakadt ki Pál.

— No de hallgassátok még meg a végét, — s Malmgren olvasta:

— «Volt egyszer két ember, akik a völgyben levő kunyhójukból elindultak föl a hegyre, ahol uruk lakott. Az egyik állhatatosan a hegyre szögezte tekintetét, amely felé igyekeztek, mivel attól félt, hogy másképp eltéved. Ezért aztán gyakran el is esett, véresre verte magát a köveken, mert minduntalan fagyökerekbe botlott. A másik szintén gyakran föltekintett ugyan a hegyre, de a földet is szemmel tartotta s nem esett el, össze sem verte magát. Sőt látta maga körül a zöld gyepet és a mező virágait, látta s megízlelte az érett bogyókat és gyümölcsöket s egyszer az útitársát is talpra segítette a mély, iszapos gödörből, amelybe az beleesett. Végre mégis mindketten célhoz értek. S ekkor a hegy ura így szólt az elsőhöz: Miért olyan nyomorult a külsőd? A szemed keresztbe áll, mintha éjszakákon át nem aludtál volna s ruhád csupa szenny! A társad szemében ellenben öröm csillog és a ruhája tiszta. Hiszen ugyanabból a házból indultatok el s ugyanazt az utat jártátok meg. Erre így felelt ez az ember: Igaz, egy helyről indultunk és ugyanazt az utat tettük meg, de ez az én társam a mező virágain jártatta szemét, ette a gyümölcsöt, amit elérhetett, míg én viszont le nem vettem szememet erről a hegyről, hogy valahogy el ne tévedjek. A hegy ura pedig így szólt erre: Ó, te tökéletlen ember, úgy kellett volna cselekedned, ahogy a társad tett, mert hiszen az én lakóhelyem olyan magasan van, hogy mindenfelé ellátszik, bárhonnan közeledel is feléje! De, lám, te csak olybá tekintetted, mint a völgyben levő házak akármelyikét...»

— Ez tehát azt jelenti, hogy mindenki a maga hite által üdvözülni: a világ gyermeke, a lelkével nem törődő, a bűneiben megörögzött a maga képzelt hite által épen úgy, mint a bűneiből fölébredt ember az ő hite által, — szólt Pál, amikor Malmgren végzett az olvasással.

— S ugyan mi lett volna, ha az a másik ember úgy belemerült volna az eperszedésbe, hogy eltévedt volna az erdőben és nem talált volna vissza az útra? Maradjunk csak meg az úton, ha már egyszer van út, — jegyezte meg az ajtóban álló Jansson.

— Szeretném tudni, ki az az ember, aki erre adta magát, hogy így gyalázza és szidalmazza a fölébredteket, — szólt Pál.

— Pedig nem is lakik messze, itt van a szomszédságunkban, csak egy utca választ el tőle, — felelt Malmgren.

— Ejnye, ilyen közel van? Akkor meg kell látogatnunk, szóba kell állanunk vele és meg kell szelidítenünk. Még fölébredhet. Azok is fölébredtek, akik egykor legelkeseredettebb ellenségeink voltak, szólt Pál. — Ugyan mi a neve?

— Lönnrot, Lönnrot Illés, ennek a városnak az orvosa, — felelt Malmgren jelentőségteljesen, minden egyes szónak megadva a maga külön hangsúlyát.

— Ugyan?

— Bizony.

— Ez adta ki a Kalevalát. Ő gyűjtötte össze a nép ajkáról, titkos zezzugokból az egyes rúnókat. Én már olvastam a könyveit, — szólalt meg Niskanen.

— Te ugyan mindent összeolvasol, Lőrinc. S talán a legsilányabb van legfölül a könyves polcodon, a biblia meg alul, legalul, valamennyi alatt, — tréfálkozott Pál.

Még elbeszélgettek erről a dolgról, a cikkről, amelyet az imént olvastak, Lönnrotról, a fölébredtek üldöztetéséről, gyaláztatásáról. Pál meg akarta látogatni a doktort, de azt mondták, megint úton van Karjalában, mert újabb rúnókat keres.

— Énekelj már valamit nekünk, Malmgrenné asszony! Így módfelett elkalandozik az elménk, beszédünk. Lánykorodban, Nilsiaében olyan szép hangod volt valamikor, — kérlelte Pál az asszonyt, aki megjelent a küszöbön s egy darabig hallgatta a férfiak beszélgetését.

— Mit énekeljek? — kérdezte s szerényen, félénken odalépett a hangszerhez.

— Amit az Úr ad énekelned! -- felelt Pál. — Amit megjelent a lelkednek...

S végigfuttatva újjait a billentyűkön, elkezdte az asszony szép, reszkető hangon:

Jézus baráti, bizzatok,
Megálljatok a hitben!
Ha a világ gyaláztatot
Zúdít reátok itt lenn,
Ha tép, ha ront
A bú, a gond:
Zúgjon hallélujátok
És semmikép
Jézus kezét
Ti el ne bocsássátok!

Jelentsd meg, Úr Jézus magad!
Erőt mi tőled esdünk,
Hogy el ne hagyjuk útatad,
Elhordozzuk keresztünk!
Nálad vagyon
Az oltalom
Mindenkör mindenekben.
Ha vár a szív,
Az ajk ha hív,
Állj oldalunkra menten!

Amikor Malmgrenné elhallgatott, hosszú ideig szóltanul ültek még valamennyien. Pál tenyerébe hajtotta fejét. Látszott, hogy hatalmas termetét meg-megremegteti a megindultság.

— Az Úr indított, hogy épen ezt a szöveget és dallamot énekelj, — szólalt meg egy idő múlva és egész hosszában kiegyenesedett. — Az Úr adja mindazt, amire szükségünk van, ami nélkül szükölködik szegény lelkünk. Ad új meg új erőt rá, hogy minden nyomorúság ellenére is tovább haladjunk vándorútunkon, szemünket újra meg újra megnyitja szemgyógyító írral, hogy lássuk a világosságot, amelynek fényében megkülönböztethetjük az igazságot a hazugságtól és követhetjük azt a rejtett bölcseséget, amelyet ránk bízott az Úr, de a világ gyermekeitől, a nagyoktól és bölcsektől megtagadott. Mert az utat olykor eltorlaszolja, a napot elsötétíti a bűnök és kísértések hózivatarra, úgyhogy nem tudjuk, van-e reménység rá, hogy előbbre jussunk. De idővel megint csak földerül azoknak, akik türelmesek a fürgetegben is és várják, hogy újra fölragyogjon az Úr kegyelmének napja. Csak tartsatok ki, barátaim, itt, aminthogy mi is kitartunk ott a mi vidékünkön s hordoztatók kereszteteket Krisztus és az ő szentjeinek keresztjeként, nem lázadozva, nem elbizakodottan, mint azt a képmutatók teszik, hanem csöndben és alázattal! Szükségünk van a keresztre, szükségünk van arra, hogy a világ gúnyoljon és gyalázzon s a bűn ellen való harcnak szűnös-szűntelen állnia kell a Krisztus igaz tanítványának lelkében. Megtapasztaltam ezt én is, ki minden fölédredek leghitványabbja vagyok, noha nem tapasztaltam meg úgy, ahogy alkalom adatott nekem rá. Időnkint másképp vélekedtem a szenvedés felől: természetes emberem fölszisszent ellene, emberek, megtéretlen emberek gonoszságának tudtam be. Bizony a fölűdülés idői az ilyen alkalmak, mint ez a mostani, amikor így együtt lehetünk s szól az ének és a zene. Ilyenkor még az ilyen megkeményedett és roskatag ember is fölenged, mint jómagam s olyasvalamit érzek, mint akkor, amikor fiatalon Jyväskyläben a kovács kezébe kerültem.

Malmgrenné asszony még ott állt ugyanazon a helyen a hangszer mellett, hosszú hajfonadéka leomlott a vállát takaró selyemkendőre s lélekkel teli szép szemében könnyek csillogtak.

— Énekelj még, Malmgrenné asszony! Úgy hat rám, mint egykor a Dávid éneke Saulra. A gonosz szellemek mind kerekét oldanak s nem marad itt több csak egyetlenegy, — szólalt meg Pál egy idő múlva.

— Melyik az az egy? — kérdezte Malmgren.

— A zenéé, — felelt Pál.

— Ez is a gonosz szellemek közül való? — kérdezte tovább Malmgren.

— Ezt Jansson Pétertől kell megkérdeznünk. Ő megmondhatja, miért törte össze a hegedűjét, amikor az Úr fölébresztette! A zene szelleme volt az, amely addig arra kényeszerítette, hogy néha éjszakákon át muzsikáljon.

— Jó, — de mégis csak van különbség a között, hogy mit és hogyan muzsikál valaki, — jegyezte meg Malmgren.

— Van, van, bár az én számomra mindegy, hogy mit és hogyan muzsikál valaki, csak szép legyen. Azt tartom, ami szép, az az Úrtól való, ami pedig rút, az a sától.

— Pál úgy van a muzsikával, hogy Kuopióban végigszaladt az utcán a katonabanda után. A minap meg nem pattan föl evés közben az asztaltól s nem rohan ki hajadon fővel szállásáról az utcára megint csak a muzsika kedvéért? — szólt közbe Niskanen nevetve.

Pál nevetett rá egyet s nevettek a többiek is Niskanen tréfás közbeszólásán.

— Ép ez az, amit mondok, hogy a zene által mindig valami-féle lélek szól s lehet az jó is, rossz is. Az édes anyám gyermekkoromban katonanótákat énekelt nekem. Szép hangja volt, igaz, de mennyivel szebben szólta volna az az ének, ha az Úr Lelke ihlette volna. Az Úr Lelke szólaljon meg a szövegben és a dal-lamban egyaránt, amint Malmgrenné asszony játékában és énekében is megszólalt.

Olyan hirtelen és meglepetésszerűen jött Pál szavainak ez az utolsó fordulata, hogy Malmgrenné elpirult és zavarba jött.

— Bárcsak így volna... Én ilyenkor csak azt érzem, hogy senki és semmi vagyok, mintha nem volna bennem sem lélek, sem élet. Csak a magam nyomorúságát látom és hallom a lelkem panaszát, — szólt végre.

— Mondom nektek, hogy ennek az asszonynak lelki szegény-sége nagy gazdagságot takar, — szólalt meg az ajtó nyílásából Jansson Péter. — Gondjukat viseli a fölébredteknek, személy-válogatás nélkül valamennyiüknek, segíti, gyámolítja őket, egy-forma szeretettel szolgál mindenkinek, gazdagnak, szegénynek egyaránt, akárhonnán jött legyen is. Errefelé a fölébredtek valamennyien úgy tekintenek erre a házra, mint az otthonukra. Hát nem gazdag az, akinek a háza ilyen hírben áll? De Malmgrenné asszony nem a maga, hanem az Úr kincseit osztogatja s neki magának jóformán tudnia sem szabad róla, mi bízott reá.

— Jól beszélsz, Péter! Magam is ezt mondtam volna a házi-

asszonyunkról és a rábízott kincsekről, ha meg nem előzől. Az ő életének is olyannak kell lennie, mint a többi fölébredtek életének: az Úr kincseit zár alatt kell tartania, csak a szükséghez képest osztogasson belőlük és senkinek se legyen szabad bejárása magába a kincses kamarába. Csak akkor adjon újra, ha már elfogyott az, amit előzőleg adott s a bűnös könyörgő szóval zörget ajtaján. Merl nekünk az a bajunk, hogy kevésre becsüljük azt, amit az Úr egy-egy alkalommal ad, mint egy-egy napnak a maga részét, mint bizonyos munkát, teendőt, szolgálatot. A fölébredtek valóságos nagyehetők. Nekik annyi kegyelem és a Léleknek annyi ereje kell, hogy tékozolhassanak, nekik a nagy szentek hite, szeretete, türelme és kitartása kell s ha mindezt nem kapják meg, akkor panaszkodnak és gyötrődnek a miatt, ami miatt pedig nem kellene keseregniök, a maguk lelki szegénysége miatt, ami, tudjuk, tulajdonképen minden igaz keresztyénnek ismertető jele.

Mialatt Pál ezt fejtegette, elgondolkoztak, lehajtott fejjel ültek helyükön, mintha összejövetele volnának s még akkor is valami áhitatos hangulat tartotta fogva őket, amikor már elhallgatott Pál.

— S neked mi a véleményed e felől, patikárius uram? — kérdezte Pál, hogy megtörje a feszült csendet.

— Én is azt tartom, amit te, Pál, de hozzáteszem, hogy szükségünk van az imádságra, az Úr segítségül hívására is, — felelt a patikárius.

— Szükség van, igaz, szükség van az imádságra, annak gyakorlására, de nincs szükség a képmutatók és álszentek imádságára. Óvakodjál ezektől! Te itt még ingadozol, holott mások már szilárdan állanak a lábukon. Még mindig nem látod világosan, mi az Renquist tanításában és kegyességében, ami tévútra vezet, noha a kiinduló pont, elismerhetjük, nála is helyes. Ez az, ami tévelygésre vezet, ez a szüntelen uncsolás és hajszolás, ez a folytonos térden állás és fennhangon való könyörgés. Mintha az imádság nem volna egyéb is, mint amivé ők teszik s aminek ők tartják. De hiszen volt már, aki megmondta ezt neked. Csak kérj a feleségedtől tanácsot ebben a dologban!

— Az asszony kérjen tanácsot az urától, így parancsolja a biblia, — jegyezte meg Niskanen tréfásan.

— De ha az asszonymak ebben a dologban nagyobb világosság adatott, mint az urának? — vitatta Pál. — Ez az asszony a belső, a Lélek szerint való imádságot minden időben gyakorolta. Már fiatal leány korában, még Nilsiaében létekor élő közössége volt az Úrral. Amije van, azt az Úrtól kérte és azt adja tovább mások-

nak, amit az Úrtól kapott.

Egész este, késő éjszakáig elbeszélgettek még az imádságról, annak különböző fajtáiról, Renquist tanításáról, kicserélték nézeteiket, megvitatták egymás nézeteit egyetértésben és szeretetben.

— Már csak azért is el kellett jönnünk, hogy a mi patikáriusunkat rávezessük a helyes útra és a maga lábára állítsuk, — mondta Pál. — Legyen rendben minden írásunk, legyen megbízható bizonyosságunk. Ha egyéb nem, a ruhánk szabása is mutathatja, kik vagyunk.

S amint ott állt a szoba közepén, megfogta és meglobogtatta sajátos szabású kabátjának két szárnyát.

— De ha egyre csak irányítjuk, igazgatjuk, tanítgatjuk, végtére azt hiszi, nincs is miért bűnbánatot tennie, — szólalt meg Niskanen.

— Mindig az igaz tanítást kell követnünk. Máskülönben csak tapogatódzol, botlogálsz, soha sincs igazi bizonyosság a kereszténységben, soha sem jutsz el az igazi békességre és örömré; ahhoz az emberhez vagy hasonló, aki künn a nyílt tengeren egyre csak körben evez s hiába keres a ködben és a sötétben valami jelet, útmutatót, — magyarázta Pál.

— A tanítás és az élet — a kettő együvé tartozik, — szólt közbe Malmgren, helyben is hagyva, meg is toldva a mondottakat.

— S fontos, hogy az üdvösség igaz rendjéhez szabjuk magunkat, — folytatta Pál. — A félig fölébredtek mind úgy törnek be az Isten országába, mint ahogy a malacok rávetik magukat az alomra, a maguk feje, a maguk módja, a maguk kegyeskedése szerint, nem is kérve, nem is kapva rá engedelmet. Pedig Isten országába olyan kapu vezet, amelynek zárját a magunk kulcsával nem nyithatjuk ki...

A beszélgetés így hol komolyra, hol tréfásra fordult, mindig a szerint, hogy Pál mikép irányította. Ő pedig ennek ugyancsak értette a módját! Fordult úgy a beszéd sora, hogy úgy érezték: magának Istennek vizsgáló, megítélő tekintete nyugszik rajtuk, majd megint úgy fordult, hogy nekieredtek — akárcsak a karából kibocsátott nekibogárzó gulya — s nevetgéltek, tréfálkoztak, a szeretet és barátság jeleképpen ingerkedtek egymással; majd megint úgy fordult, hogy megcsöndesedtek, az áhítat újra úrrá lett rajtuk s szavuk megkomolyodott, meghalkult. A háziasszony közben be-betekintett hozzájuk, egy darabig elhallgatta beszélgetésüket, olykor kérdezett is valamit, aztán újra házi foglalatossága után látott, mialatt a maga bánatos dallamait énekel-

gette, dúdolgatta.

— Kinek a nyakába akasztjuk itt a kolompot? — kérdezte Pál reggel, a reggeli összejövetel után, amikor újra átjöttek az udvar másik oldaláról s megint betelepettek a patikárius szobájába.

Szótlanul ültek valamennyien, egymásra tekintettek, leginkább Janssonra, aki szégyenlősen, félénken húzódott be az ajtó melletti sarokba.

— A fölébredtek errefelé tapasztalatlanok, mint másfelé is különben, ahol az Úr ügye még a kezdetén van, — kezdte Pál újra. Némelyek félénkek, nem tudnak megállani a maguk lábán, némelyek ijedősek, mint a csikók, amelyeket rövidre fogott gyepfőszáron kell tartani, nehogy megbokrosodjanak, eltévelyedjenek. Vannak, akiket szelíd szóval kell tartani, együtt kell velük örülni és sírni, de vannak, akikkel keményen kell bánni, rájuk kell fogni a vesszőt és meg kell fenyíteni őket. Nem mindenki alkalmas az ilyen szolgálatra. Nincs meg mindenki a kellő ügyesség, bölcsesség és szeretet.

— Jansson az erre való ember; ki más? Jansson nyakába akasztjuk a kolompot, hiszen eddig is ő hordta. Mieslahti felé eddig is nyitva volt az út és ennekutána sem fogja fölverni a fű. Nem igaz, Péter? Ugy-e, nem kergeted el őket, ha eljönnek hozzád a barátaid Paldamoból és Ristijärviből s velük együtt mi is?

Malmgren odalépett az ajtóhoz Jansson elé és derűs tekintettel ránézett fölébredt barátjára. Mielőtt azonban az felelhetett volna, Pál folytatta mondanivalóját:

— Ember nem adhatja rá emberre ezt a kolompot; se Pálnak, se másnak nincs erre fölhatalmazása. Ennek a fölébredt népnek a vezetése olyasvalami, hogy épen azok nem alkalmasak reá, akiknek, úgy látjuk, van rá képességük, akik megkapták hozzá a külső és belső arravalóságot. Nem alkalmasak reá azok, akik magukat alkalmasaknak vélik s akik szinte nyujtogatják a nyakukat, hogy a kolomp szíjját ráakasszák. Ezt a megbízást azonban az Úr adja, ő veti reánk, ő avat föl erre a tisztségre. Az erre elhívottak a maguk idejében onnan kerülnek elő, ahonnan nem is várjuk őket: az erdő mélyéből, erdei kalyibákból, telepek szegényes kunyhóiból, — akárcsak ez a Péter itt, — magyarázgatta Pál.

— Eleinte keskeny ösvény vezetett Péter házához, de azóta széles úttá taposták. A megfáradtaknak, megterhelteknek és kísértésben levőknek gondjuk volt erre az útra, — szólt közbe Malmgren.

— Vezette őket a szimat, amely megtalálja azt, amit keres.

— Ráösmertek arra, akire szükségük volt. Nem kellett próba-prédikációt tartania, nem kellett megszavaztatni őket...

— Miattam ugyan gondoztatlanok maradtak, — hallatszott az ajtó mellől Jansson reszkető hangja. — Nehéz és keserves volt, amikor jöttek hozzám és a pokol tüze szorongatta őket lelkiismeretükben. Nem tudom, miért, de valahányszor megnyitottam szájamat az összejövetelem, nekem estek a régi bűneim mind és elfogott a magam tehetetlenségének és gyöngeségének tudata. Leginkább valahol hátul szerettem volna ülni, másra hallgatni, a legkisebb morzsaért esdeni az Úr asztaláról — én, aki olyan bűnös vagyok, amolyan istentelen, vén, hirhedt murzsikus, aki valamennyi...

Olyan megindultság vett rajta erőt, hogy el kellett hallgatnia.

— S mégis eljöttek hozzád Mieslahtiba és nálad keresték azt, amire szükségük volt, — szólt Malmgren nyájasan, mintegy vigasztalólag.

— Nyomorultak jöttek a nyomorulthoz, — tette hozzá Niskanen, akinek különben az volt a szokása, hogy ült, figyelt s engedte, hogy Pál beszéljen.

A jók, a gazdagok nem segíthettek rajtuk. A jók és a gazdagok csak parancsolnak és rendelkeznek, a nyomorultak azonban leereszkednek a nyomorultakhoz, fölemelik, hordozzák a bűnösöket, ha kell, be is szennyezik magukat velük, ha kell, be is kötik őket, költenek is rájuk, mint azt az irgalmas szamaritánus cselekedte. Csak ellenkezzél, Péter, az Úr mégis megragad és elővonszol, hogy tápláld a szegényeket és éhezőket! Csak menekülj, menj, amerre látsz, ők mégis megkeresnek, elvisznek, elhurcolnak összejöveteleikre és odaültetnek az asztalfőre! — szólt Pál.

Az elindulás és az elválás barátok között mindig nehéz, ha napokon át együtt voltak, együtt épültek, elbeszélgettek, megnyitották egymás előtt a szívüket. De most a szokottnál is nehezebben esett a búcsúzkodás. Valahogy úgy tetszett nekik, mintha egyszers-mindenkorra elválnának, mintha soha többé nem találkozhatnának egymással. A háziasszony szemében az egész reggelen át könny csillogott és maga a patikárius is komoly, szomorú, kevés beszédű volt.

— Jaj, jaj, — panaszkodott az asszony, amikor kevéssel az indulás előtt befordult a szobába, — hát elmentek? Pedig nekem még annyi beszélni valóm volna veletek...

— Arra is maradjon valami, hogy az Úrral beszéld meg, — felelt Pál.

— Igaz, tökéletesen igaz, de amikor olyan bizodalommal telik meg az ember szíve, ha kegyelmed itt van, hogy akár meg is merne halni. Sokszor elgondoltam, hogy mikép lenne, ha az Úr akkor hívna haza, a nagy nap akkor virradna rám, amikor Pál itt van. Elismerem, jórészt gyerekesség az ilyesmi s az egész gondolat alighanem a hitetlenségemben gyökerezik mindenestül, — tört elő az asszonyból, miközben a szemét törülgette.

— Pál számára közelebb van az elköltözés; mint a patikáriusné asszony számára. Attól fogva, hogy a ló megrúgott, el nem hallgat a szívében a halálra figyelmeztető szó. Mert a rúgás helye sajog, fáj valahányszor időváltozás közeledik. A kaszás ember már nagyon körülöttem settenkedik...

— De Pálnak jobban áll az ügye, a hite elevenebb és így az egész élete másforma, — vetette ellen az asszony mosolyogva, fölcsilanó szemmel.

— Akkor látom, milyen az életem, ha megint hazakerülök. Ott már vár a mester, hogy kiadja a fizetésemet...

— Ha az ember olyan keveset tud a másikról, azt hiszi, az ő dolga áll a legrosszabbul. Mert, lám, az ilyen ünnepi idők után azt véli az ember, hogy közelebb jutott az Úrhoz s jobban megismerte. De azután lassan-lassan újra föléled az ó-ember, a szív megtelik a hétköznapi dolgaival és a hallott jó tanítások feledésbe merülnek. Pedig rajta vagyok, hogy megőrizzem azt, amit Pál mondott, egy-egy szavát valósággal belekovácsolom az emlékezetembe, hogy győzzem a harcot hűséggel és erővel.

Ott állt az asszony s olyan tehetetlennek és reményvesztettnek látszott, mintha Pál elmenővel mindaz eltávoznék tőle, ami szükséges és drága számára.

— Az uram sokkal szorgalmasabban olvassa a bibliát, mint én, — folytatta. — Nap-nap mellett figyelmeztet, hogy ne gyötörjem magam a Márta módján. Gondolj reám az Úr előtt való imádságaidban!

Mintha most az elváláskor el akarta volna mondani Pálnak minden gondját és bánatát, mintha most ebben a pillanatban helyre akarta volna hozni azt, amit eddig elmulasztott.

— Mindannak semmivé kell lennie, amit Pál mondott. Amit mi gyűjtünk, annak el kell fogynakoznia, amint ott a pusztában is minden nap elfogyatkozott a nép mannája s az Úr minden nap újat adott neki. S ha érzed, hogy a lelked szegény, a szíved elvilágiasodott, ne futkoss szorongva ide-oda, hanem vesd magad

úgy, ahogy vagy, a te irgalmas Urad elé, tárd föl előtte szükségedet, panaszold el neki nyomorúságodat! S ha nem felel is neked, fölfogja ügyedet s nyitva lesz számodra az út a kegyelem székéhez. S legyen is nyitva állandóan! Nyomorúsága és szegénysége ne idegenítse el az Úrtól a bűnöst! Csak ne keress olyasvalamit az Úr útján, ami csiklandozza ínyedet! Kereszt útja ez; vad rengetegen át, köves, rögös talajon visz a vándorlásod.

Úgy beszélt Pál, mint atya a gyermekéhez, szelíden, melegen. Szeme sarkából kicsordult a könny és a hangjában volt valami, ami különösképen közel férközött az ember szívéhez.

— Énekeljen még a háziasszonyunk valamit útravalóul nekünk! — szólalt meg Pál kérő hangon és megállt a nagy szoba küszöbén.

Amikor a zene elhallgatott, Pál és Niskanen beleültek a szánba.

— Legyen gondotok a gyöngékre, hogy el ne tévelyedjenek! — kiáltotta vissza Pál barátainak, amint kifordultak a kapun.

A keresztútról még hallatszott az elkanyarodó szán nyikorgása, de azután megint csönd lett, úgyhogy nem hallatszott egyéb, csak az Ámmä vízesésének zúgása valahonnan a közelből.

Malmberg a tavasz és a nyár folyamán egyre bízta Pált, hogy kerüljön el feléjük a Pohjanmaa vidékére, ahol találkozhatnék Lagusszal. «Nincs valami jó véleménnyel felőletek, savoiaiak felől s egyre azt hajtogatja, hogy nem lehet megbízni bennetek» — írta legutolsó levelében. Lagus most ellátogatott Pyhäjärvibe s ott kellett találkozniok, hogy Lagus hallhassa és megismerhesse Pált, Pál viszont Lagust, «hogy egybeolvadhassanak ugyanannak a léleknek az egységében, hogy Savo és Pohjanmaa kezét nyujtsanak egymásnak abban a dologban, amelyet mindnyájan mindenekfölött a szívükön hordanak», — írta Malmberg ugyanabban a levelében.

Pál a maga részéről szintén régóta vágyott már arra, hogy találkozzék Lagusszal, a nivalai pap tanítómesterével és lelki atyjával, Vieska híres, nagytehetségű lelkipásztorával, akiről már annyit hallott Pyhäjärviben és Kiuruvesiben. Ha igaz lélek hajtja s csakugyan az Úr szolgálatában forgolódik, úgy lesz az, mint ahogy Nivala papjával történt: elébe jön s az egyazon lélek és indulat menten megteremti a barátságot közöttük. — Oly csodálatos volt számára a nivalai papnak az a visszafordulása akkor, pünkösöd estéjén és együttes térdre borulásuk ott Iso-Niemiben, hogy most is, mint azóta gyakran, hosszasan elgondolkozott rajta.

Amikor szombat este megérkezett Pyhäjärvibe — vele jött

Pikkarainen gazda, — már várták a fölébredtek. Saját kis összejöveteli helyiségük volt a templom mellett. A messziről templomba jövők szállásául és összejöveteli helyiségül építették még akkor, amikor az első lelkesedés tüze égett bennük.

— Itt a szegények is megmutatták, hogy gazdagok, — szólta Pál a gyülekezőkhöz még az összejövetel kezdete előtt, miközben körülhordozta tekintetét a helyiség falain. — Ugyan hogy tudtátok megépíteni ezt a házat?

— Úgy, ahogy azok építenek, akiknek semmijük sincs, de mégis mindenük van, — felelte valaki.

— Gyúlt a hozzávaló attól fogva, hogy te, Pál, itt jártál és az Úr tüzét föléléstetted, — toldotta meg a másik a feleletet.

— Néha este még nem tudtuk, honnan vesszük azt, amire reggel szükségünk lesz, de rövid időn belül mégis megvolt mindenünk. Összegyűlt a gerenda, a moha, a zszindely; akadt dologhoz látó férfi és asszony, akinek pedig pénze volt, az pénzt adott. Úgy van az, hogy ahol egyszer fölébred az ember, ott még a lovak is fölébrednek, — magyarázta valaki a gyülekezők közül.

— Közöttünk még kevés az olyan, aki kész volna mindent megosztani másokkal. Nivalában bezzeg ilyenekkel telik meg összejövetel idején a nagy szoba. Hamarosan ki is kell bővíteniök a helyiségüket, — jegyezte meg valaki, aki az ajtó nyílásában állott.

Olyan jól esett Pálnak, hogy ő is Nivala papjára gondolhatt, az ottani fölébredtekre, azoknak nagy összejöveteli helyiségére s már nem is hallotta azt, amit a körülötte ülő férfiak még lassan, komolyan elmondtak a gyülekezeti ház építésének fáradtságos munkája közben szerzett tapasztalataikból.

— A világ gyermekei, ha erre jöttek, nyakukat nyujtogatták, csodálkozva, haragosan mindent szemügyre vettek föl a tetőig s közben káromkodtak egyet-egyet.

— Gonoszságukban most már arra vetemedtek, hogy vasárnap esténként táncmulatságot rendeznek itt a szomszédban s így akarják megzavarni az épülésünket, így állnak bosszút rajtunk és visznek kísértésbe bennünket.

— Így van ez rendjén! Csak rúgódozzanak az ösztöke ellen, annál hamarabb fölébrednek, — szólalt meg Pál, fölriadva a maga gondolataiból.

Az összejövetelt csak akkor kezdték meg, amikor megérkeztek a papok, Lagus és Lescelius. Énekeltek egyet, majd másodikat, harmadikat is és arra vártak, hogy a papok beszéljenek. Végre Pál fölállt, udvariasan meghajolt Lagus felé és azzal visszaült megint a helyére. Volt a lényében valami előkelő, nyugodt és

igénytelen vonás, valami olyan sajátosság, ami fölébresztette a figyelmet és vonzotta az embert. Amikor még egy éneket elénekelték, Pál odament a papokhoz és megkérte őket, hogy beszéljenek.

— Ma este a vendégünk beszéljen, mi majd holnap beszélünk, — felelt Lagus nyájasan és biccentett egyet a fejével.

— Csak beszéljen Pál, hiszen arra várnak, — tette hozzá Lescecius, Pyhäjärvi papja, bizalmas hangon.

— Nos, ha úgy akarjátok, — szólt erre Pál és a padok között az ajtó mellett levő helyére igyekezett, ahol előbb ült.

Még elénekelték Pál énekét:

Uram, bízom tebenned:
 Halld meg kérő szavam!
 Jobbod buknom nem enged,
 Segít hatalmasan.
 Te Fiadért,
 Ki onta vért
 Értem nehéz tusában,
 Ha jó vihar,
 Vagy bármi baj,
 Te légy a sziklaváram!

Most is, mint más alkalommal, komolyság, feszült figyelem és csöndes megindultság lett úrrá a gyülekezeten az ének alatt,

Lagus úgy ült az asztal mögött, mint aki csupa fül, úgy hallgatta, mit mond Pál és figyelte, hogyan mondja. Minden olyan új, üde, kézzel fogható volt a számára, olyan világos és egyszerű, olyan alázatos és igénytelen, hogy azt kellett mondania, ilyet még sohasem hallott. Hogy megmagyarázta ez az ember, melyek az élet útjának veszedelmes helyei, hogy megmutatta azokat az elágazásokat és elkanyarodó tévútakat, amelyek levezetnek róla! Milyen erővel kényszeríti porba és hamuba a bűnös embert a szent és igaz Isten előtt s hogy fölragyogtatja előtte aztán a kegyelemnek és a bűnbocsátnak ajándékát! Sebeket üt és sebeket kötöz, lesújt és fölemel, ledönti és szétveri mindazt, amiben az ember bizakodhatnék, amire támaszkodhatnék, hogy egyedül az Úr karjai közé vesse magát és egyedül az ő igazságának oltalmában reménykedjék az ítélet napján!

S ő ezzel az emberrel szemben bizalmatlankodott és nem átalotta, hogy róla Malmberg előtt már eleve mindig rosszat beszéljen! Megérezte egyszerűmind azt is, hogy mindaz, amit eddig

beszélt és hirdetett, milyen jelentéktelen, bizonytalan, homályos ehhez képest. Mégis csak igaz volt, amit Malmberg mondott: urak akartak ők lenni valamennyien. Az evangéliumot olyan magasra tartották, hogy a szegény bűnös el nem érhetette. Pedig a lelke mindig az után szomjúhozott, hogy így szolgálhasson, mint ez a Pál! De hiába kereste, nem találta meg a maga prédikációjában azt, amit most nála megtalált s így nem is tudta azt másoknak sem nyújtani... Most már megértette, mi az, ami Malmberget és a nivalai fölébredteket olyan lelkesedéssel töltötte el Pál iránt.

Az egész gyülekezet — mintha csak egy ember lett volna — rázendítette az éneke Pál beszéde után. Mintha maga a ház is megmozdult volna, mintha egy hatalmas kéz minden egyes embert megragadott és magasra emelt volna, úgy érezte mindenki. Lagus és Lescelius is lelkesen, tele tüdővel együtt énekeltek a gyülekezettel, közben-közben egymásra tekintettek s egy-egy kicsorduló könnyet töröltek le orcájukról.

Az ének végeztével újra odament Pál a papokhoz és megújította kérését.

— Ahol kegyelmed beszélt, Pál, ott nem illenék, hogy én előlépjek és folytassam. Nem bíztam kegyelmedben, gyanakodtam. — Ez nagy bűn volt. — Bocsásson meg nekem!

S Lagus megragadta Pál kezét, hosszasan szorongatta és alázatos, meghódoló tekintettel nézett szemébe.

Az összejövetel szétoszlása után néhány még ott maradt a fölébredtek közül Pál és a papok körül.

— Ketten indultunk el hazulról, de Niskanen Kiuruvesiben maradt, — ő az én régi barátom, aki mindig velem jár, — beszélt Pál, amikor már ingújjra vetkőzve, mezítláb ült az asztal mellett a padon.

— Én is ép kérdezni akarom, hol van Niskanen. Mintha hiányoznék valaki... — szólt Lescelius jóakarató hangon.

— Kiuruvesiben a rég fölébredtek is át kezdtek ugrálni a kerítésen, némelyek durva bűnökbe estek, némelyek lépre mentek, amikor mindenféle tévelygés, a keresztyénség mindenféle torz formája kezdett közöttük lábra kapni. Így hát ott hagytam Niskanent, hogy csináljon kerítést, — jó tövises kerítést. Az különben is az ő területe ott.

A papok nevettek és jelentőségteljes tekintettel egymásra néztek.

— Vajjon mit csinál a nivalai pap? Betértél-e hozzá ide jöttödben? — kérdezte Pál és Lagus felé fordult.

— Mit csinálna? Prédikál, beszél, járja a gyülekezetét; az Úr ereje és Lelke által ébreszti az alvókat. Fiatal felesége mindenütt vele van. Ez is egy úton jár most már vele, — felelt Lagus.

— Úgy? Hát ez is fölébredt már? A rátarti Ruovesi-leányok közül való... Kemény harcba kerülhetett, míg odahajtotta fejét az iga alá...

— Úgy megváltozott, hogy rá sem ösmernél. Otthon a parókián együtt foglalkoznak a konfirmandusokkal. Az asszony tanítja a gyöngébbeket olvasni. Esténként odaállítja a karos gyertyatartót a nagy szoba asztalára s a gyermekekkel együtt énekel. Malmberg is odamegy olykor-olykor közéjük, fölolvass nekik, elbeszélget velük.

— S történnék-e ébredések a gyülekezetben? — kérdezte Pál.

— Történnék. Kivált a fiatalok ébrednek föl és térnek meg seregestül. Ott az eddigi sáncok mögé már hiába veszi be magát valaki: nem védekezhetik az ige ellen. Párját ritkítsa az az álomszuszék, aki a nivalai gyülekezetben még most is tovább alszik. Bizony csodálkozom, honnan veszi Malmberg az erőt ilyen munkára, — folytatta Lagus.

Pál csak nevetett magában s maga köré tekintett, mintha keresne valamit.

— A néptől kapja az erőt. Amit az ember a népnek ad, azt visszakapja a néptől — nagyobb és bőségesebb mérték szerint. Csak közel kell mennünk a néphez, le kell szállanunk a magunk uraságának magaslatáról, el kell vegyülnünk közéje épen ott, ahol a legmegátalkodottabb az Istentől való elfordulás és ott kell kezdenünk könyörületes és résztvevő hangon a Krisztus szeretetéről való bizonyágtévést.

— Bizony, úgy van, — hagyta rá Lagus, — hogy nem az el-tévelyedett és elvadult bárány keresi meg a pásztort, hanem a pásztornak kell fölkerelkednie, hogy megkeresse a bárányt.

— S ölébe veszi, ha elfáradt, — tette hozzá Lescelius, nem is annyira azért, hogy nyomatékokot adjon Lagus szavának, mint inkább csak önkéntelenül megszólalva.

— S örömét találja benne még akkor is, ha maga már fáradt s ruháját beszennyezte a másokról rátapadt sár, — toldotta meg végül Pál.

Még sokat beszéltek s újra meg újra visszatértek arra a dologra, amit mindnyájan szívükön hordtak. Lagus kérdezett egyet s mást, ezt-azt magyarázgatta s kifejtette egyre-másra nézve a maga gondolatait és véleményét.

Sötét volt már, amikor a papok útnak indultak.

— Ezt az estét sohasem felejttem el, — szólt Lagus búcsúzás-kor és hosszasan tartotta kezében Pál kezét. — Kegyelmed, Pál, nagy örömet szerez vele nekem, ha egyszer eljön Ylivieskába.

— S holnap hova indul kegyelmed? — kérdezte Lescelius kifelé mentében.

— Niemibe megyek, Iso-Niemibe. Ott van Nivala felső végében... Hadd látom, megtanulta-e már az öreg bátya Niemiben, hogy megtömje a vendégei pipáját, — felelt Pál.

— Jól van. Bizony az embernek azt is meg kell tanulnia, hogy megossa a magáét másokkal, — hallatszott Lescelius hangja már az udvarról a tornác lépcsőjéről.

Pál éjszakára az összejöveteli helyiségben maradt s vele a fölébredtek közül olyanok, akik távolabbról valók voltak. De azon az éjszakán nem sokat aludtak. Folyton akadt valaki, akinek valami kérdezni valója volt. A megfáradott elpanaszolta a maga nehézségeit, otthoni bajait és nehézségeit. Volt asszony, akit vert az ura. Volt leány, akit az édes apja el akart zavarni hazulról. Folyt a könny és áradt a panasz, de megszólalt az a fölött való öröm és álmélkodás is, hogy már nem járják a pokolba vezető utat, hogy a teher leszakadt a vállukról és a lélek sötétségét elűzte a világosság s hogy itt van Pál, Istennek az embere, aki fölnyit minden zárat és kibogoz minden szövevényt.

Amikor a többiek már aludtak is, Pál még mindig ébren volt és azon gondolkozott, ami történt.

Azt tapasztalta, hogy amit egyik kezével elvesz az Úr, azt a másikkal megint visszaadja. Szakadatlan ünnep volt ez az útja eddig, csupa győzelem és előrehaladás. Meg kellett vallania: hitetlenkedve indultam el, de most szégyelnem kell magamat és röstelkednem kell gonosz szívemnek akadékoskodása miatt. Az út folyamán az Úr megint sorra-rendre ledöntötte az akadályokat, egyengette az utat és adott új barátokat, mint, íme, Ylivieska papját. Milyen csodák fognak itt végbemenni, ha ilyen papok állnak munkába!

Gondolatai messze előre siettek.

Valamikor ez a nép itt fölébredt nép lesz, — az Úr népe. S ő még láthatja ezeket az időket, még mielőtt meghal. A papok egyek lesznek a nép fiaival, ugyanazokon a padokon ülve vele együtt épülnek az ígén, ugyanazokon az összejöveteleken, mint bűnösök, akik ugyanazon ítélet alá vettek a nép fiaival.

Reggel, a reggeli istentisztelet után indult útnak és még aznap este megérkezett Iso-Niemibe.

(Folytatjuk.)

Dr. Hjelt Artur, (1868—1931) a helsinki-i egyetem dékánja meghalt.

Csodálatosan gazdag élet volt. Édesatyja híres építészeti tanár, a legszigorúbb ébredési mozgalomnak, az ú. n. „*felébredtek*”-nek volt a tagja. Így már a családban megkapta azt a csodálatosan tevékeny hitet, amely egész életén át vezette.

A filozófiai és teológiai doktori fokozatok megszerzése után Strassburgban és Párisban tanul ótestamentomi teológiát és sémi nyelvészetet. Londonban és Oxfordban a syr kéziratokat tanulmányozza, majd még két évig Erlangen és Lipcse egyetemén tanul. Részből a Szentföld megismerése, részben a legrégebbi evangéliumfordítás, az u. n. „Syr-Synaiticus” tanulmányozása végzett bejárja a Szentföldet és a Sinai félszigetet. Második útja alkalmával lefényképezi a híres kéziratot és kiadja. Ez eddig semmiféle más nemzetbeli tudósnak nem sikerült. Először a Szentírás eredeti nyelveit tanítja, majd az ószövetség, végül az újszövetség tanára lett.

De nemcsak tanárkodik. Az egyház gyakorlati életéből és munkájából is korszakalkotólag veszi ki a részét. Ő alapította meg a Keresztyén Ifjúsági Egyesületet, amely alapjává lett a finn ifjúsági mozgalmaknak. Megszámlálhatatlan egyesületben töltött be vezető szerepet. Temetésén másfél óráig tartott, amíg a különböző egyesületek elhelyezték koporsóján koszorúikat.

Tudományos kutatásairól német és finn nyelven írta meg munkáit és utazási naplóját. A svéd *lund*i egyetem tiszteletbeli doktorának közben érte, a bibliafordító bizottság ülésén, ahol szintén elnöki tisztet töltött be.

Nekünk magyaroknak is nagy szomorúság az ő halála. Nemcsak azért, mert a protestáns tudományosság sokat veszített vele (különösen a syr nyelvészet), hanem azért is, mert a magyaroknak igen jó barátja volt. Nagy részben néki is köszönhető, hogy a teológus-csere Helsinki és Sopron egyetemei között megindulhatott. Legyen emléke áldott!

Zászkaliczky Pál.

A Szovjet egyik tanácsa 1929 augusztusában adta ki a rendeletet a szakadatlan munkáról és ötnapos hétről. Ez azt jelenti, hogy a munka a gyárakban, hivatalokban, kereskedésekben stb. stb. szakadatlanul folyik, de a munkásság $1/5$ -e mindig pihen.

Azaz öt napig dolgozik valaki s akkor kap egy pihenési napot. Mindennap egy másik ötöde van a munkástömegnek pihenő állapotban. Ennek az intézkedésnek nem annyira gazdasági jelentősége és célja volt, mint inkább *vallásellenes*. Ezzel akarták a *vasárnapot* s vele a vasárnap vallásos jelentőségét is kiirtani. Nézzük csak, mit értek el eddig ezzel az új berendezkedéssel? 1930 október 1-én lépett életbe a munkásság 66 $\frac{0}{10}$ -ánál. Eredetileg csak a gyári munkásokra gondoltak, de aztán kiterjesztették az állami adminisztrációra, közlekedési művekre, kereskedelemre, kultúrintézményekre (könyvtárak, múzeumok) stb.

Az ötnapos hét azonban a munkások körében sem talált általános tetszésre. Az egész eddigi életberendezkedésüket át kellett forgatni miatta. Olyan munkáscsaládokban, ahol a családfőn kívül még más családtagok is dolgoznak, az egyetemes nyugalmi nap megszűnése csak rosszabbította a helyzetet. Rendszerint nem esik össze még két családtagnak a pihenőnapja sem. Azelőtt a családi élet legszebb napjai voltak a pihenőnapok, az egész napos együttlét, a közös kirándulások és minden egyéb. Ma mindez nem létezik. A családtag pihenhet és ünnepelhet egyedül, ha akar, a többiek nem érnek rá törődni vele, mert „munkanapjuk” van. Nos, mit ér akkor a családi élet, a legmelegebb emberi közösség? A tudós falanszter-szociológusok itt valami nagyon elemi hibát követtek el. Az egyszerű proletár ember ezt nem érti, csak fájdalmasan érzi.

De gazdaságilag sem kielégítő az üzemek szakadatlan munkára való beállítása. Maga a hivatalos orosz gyárüzemi lap állapítja meg pl., hogy igen sok üzemágban a megszakítás nélküli hetet egyszerűen meg kellett szüntetni. S a gyári munkásság központi tanácsának elnöksége maga is kifogást és panaszt emel a megszakítás nélküli munkálathat önkényes berendezkedése ellen s inkább szeretne az ötnapos munka után egy egyetemes nyugalmi napot bevezetni.

Miért ez a kísérletezés? Miért nem jó az eddigi? Hja, annak köze van az Istenhez is, azt pedig ki kell írtani. No, hát csak próbálják! Majd meglátjuk mire mennek vele, hogy teszik tönkre a saját maguk boldogságát, nyugalmát az önkényes és természeti törvényekkel ellenkező berendezkedésekkel!

Egy világhátrahagyó szimptomáit észleljük mindenütt. Imé egy-két szimptoma: Az első a *munkanélküliség*. Németország áll az élen. A keresők 15^{0/0}-a munkanélküli náluk. *Fried F. a „Tat”* című lapban 22 millióra becsüli a világ összes munkanélkülieinek a számát. Ennek a természetes következménye a *termelés csökkenése*. 1929-ben Németországban 22^{0/0}-al, Angliában 12^{0/0}-al, az Egyesült Államokban 29^{0/0}-al csökkent a termelés. Ezzel aztán együtt jár a kereskedelem ugyanilyen arányú zsugorodása is. Az *államháztartások deficitje* tipikus és tartós jelensége a mai időknek, mert éppen a főnti okok miatt az adók csökkennek, a szociális és egyéb terhek (külföldön rendes segítyt kapnak a munkanélküliek az államtól) növekednek. Nem is kell a romániai 10 milliárdra gondolni, mikor még az Egyesült Államoknak is 4,410 millió pengő a deficitje. Németországé 1,8 milliárd, Argentínai 1,7 milliárd, Chináé 840 millió, Angliáé 665 millió, Franciaországé 525 és Itáliáé 322 millió pengő. A *nemzetközi eladósodás óriási léptekkel* halad előre. Így pl. Európa 42 milliárd pengővel adósa az Egyesült Államoknak, amiben pedig csak a kereskedelmi adósságok vannak benne. Hol vannak még a politikaiak? Az egész világ

összes kereskedelmi adósságát 278 milliárd pengőre becsülik. A főhitelezők Anglia és Amerika. Ez azt jelenti, hogy ebben a két országban minden emberre, ha csak 5^{0/0}-ot számítunk, évenként 87,50 P kamat esik a külföldi befektetésekből. Sőt, ha a jövőtételt is hozzászámítjuk, 105 P. Ha 7^{0/0}-ot számítunk (ők szednek t. i. ennél még jóval többet, olykor 10^{0/0}-ot is), akkor 122,50 P. Úgy állnak velük szemben a többi népek, hogy keserves munkájukkal az adósságok hordozásáig és a kamatok fizetéséig tudnak csak jutni, mialatt a gazdasági élet elcsenevészedik, a munkanélküliek serege fenyegető mértékben nő és egész hivatáságak omlanak össze. Egy német közgazdász kiszámította, hogy minden egyes német emberre évi 600 márka (840 pengő) adósság esik, amelynek a kamatait ő fizeti. Ez pl. egy három személyes munkáscsaládnál évi 100—150 márka kamatot jelent, amelyet a külföldnek kénytelen évenként kiizzadni. Ugyan hogy állhat a helyzet nálunk? Alighanem mi sem maradunk fejenként száz pengő évi kamaton alul.

Ez azonban nem maradhat így. Ezek egy világhátrahagyó előjelei. Még pedig ijesztően komoly előjelek. Ugyan hová fog még fejlődni? (*Luk. 13, 3.*)

Az „Ágostai Hitvallás”-ról nevezzük magunkat ág. hitv. evangélikusoknak. Vajjon mekkora mértéke a szegénynek az, ha valaki nem ismeri — a saját hitvallását? Most valóban senki sem mondhatja, hogy nem lehet hozzájutni akár a legszegényebb embernek is!

Lic. dr. Karner Károly: A felekezetek Magyarországon a statisztika megvilágításában. Falat kenyérnél szükségesebb az egyházat védő lelkész számára ez a könyv. Komoly apologiát elképzelni se lehet nélküle. S ép olyan fontos minden egyházfelügyelő, tanító s a többi művelt világ számára is, hogy a veszélyeztetett felületeket, igaztalan támadásokat, kóros tüneteket világosan lássa a statisztika éles, tiszta fényében. Ezt a könyvet mindenki forgatni fogja, aki csak szereti és félti az egyházat.

Finn testvéreinknél az úrilakok könyvespolcain s a legkisebb kunyhók asztalán egyaránt otthonos már századok óta a Nagy Káté. Három hitvallási iratunk van Luthertől s ez a legnagyobb és legértékesebb közülök. Örök építő irat, a modern ember számára épúgy aktuális, mint a reformáció idején volt. Nehéz elgondolni valakit evangélikusnak, ha még most se olvassa el, amikor végre magyar fordításban is kapható. Vajjon elolvastad-e már, kedves testvérem?

•••••

Van-e még evangélikus család Luther Nagykátéja s az Ágostai Hitvallás nélkül?

Makkai Sándor: Magunk revíziója.
(Erdélyi Szépmíves Céh Kolozvár. 1931. 98 lap.)

Ismét megszólalt Erdély sokoldalú és súlyoszávú református püspöke. A könyv, amelyet útnak bocsátott a magyar szív és értelem felé, egészen nyugodtan kimondhatjuk, hogy korszakos jelentőségű. Biztos, tiszta hang és fejezetzáró pont a kisebbségi magyar szellemi élet és sors történetében, de kell, hogy az egész magyar nemzetpolitikában és felfogáskavarodásban irányító és követett kürtzengés legyen ez az írás. Mert az is bizonyos, hogy világviszonylatban is jelentőséget ér el. Mikor a népek és osztályok egymásközi viszonya az erőszakra támaszkodik, akkor ujjongásunk kell a mély, bátor, alázatos megoldások elé.

Makkay, Erdélynek s a magyar szellemiségnek egyik vezére azt mondja, hogy a válságoknak és kényszernek bilincseiből kijutni, biztató jövőt alapozni és építeni csak Isten felé fordulva lehet. A „Magunk revíziója” a magyar bűnbánat felszakadása és a magyar hit ébredő éneke. A bűnbánat az élet fordulópontja. Ha nem vállaljuk a felelősséget, hanem a külső körülményeket okoljuk, ha nem bánjuk a mult hibáit, akkor nem megyünk előre a megjobbulás, a hivatásbetöltés dicső útján. A felelősség vállalása, a bűnbánat, a vezeklés a legnagyobb tett, amellyel a nemzet az élethez való jogát és életrevalóságát megbizonyíthatja.

Nem akar ez a pár sor ismertetés vagy izelítő lenni, nehogy valaki megelégedjék egy rövid kivonattal vagy egyoldalú megvilágításban látva Makkai Sándor könyvét talán elhárító, talán könnyelmű kézművelattal nehogy kitérjen sokak érdeklődése. A két kézzel és tárt keblű szeretettel hintett tanításokat, intéseket el kell mindnyájunknak fogadnunk, hogy mennél több magyar keresse őszintén az utat, igazságot és az életet. Makkai könyvéből megtanulunk igazi, evangéliumi, isteni mértéket használni a mult, a jelen és a jövő megítélésénél. Társadalmi szervezkedésünkben sohasem szabadna elfelejteni, hogy az egyedül helyes, az evangéliumi különbségtétel az emberek között az, „hogy *innen* vagy *útl* vannak-e a saját valójuk megismerésén, az ebből fakadó bűnbánaton és Krisztus királyságának engedelmes elis-

merésén?” Amikor az erdélyi magyarság köztelherviselésének és nevelésének revízióját kívánja a könyv a csonkamagyarországi helyzetre is mindig időszerű és és érvényes komoly mondanivalója. Meg kell újulniok fogalmainknak, gondolkozásunknak, hogy a megtévesztő, halálos anachronizmusok, előítéletek hálóját levethessük magunkról. Nekünk különösen édesek és drágák „A kérdező jövőendő” című utolsó fejezet iskolaügyünkről és ifjúságunkról szóló sorai. Százszor igaz, hogy a mai nevelők életén és munkáján fordul meg jövődönk. Az utolsó mondat: „Nem a tudós pedagógia receptjei fogják a mi ifjúságunkat megmenteni és jövődönket biztosítani, hanem az, ha meghalljuk és megfogadjuk a tanítványokhoz intézett szövegét Krisztusnak: „*Hozzátok őt ide hozzám.*”

A finoman képzett feji és profétai látású Makkai Sándor megdöbbentő és nagyszerű gondolatait izes, kifejező, férfias mondatokba öltözteti. Mélységes élmény figyelni rá. Az Erdélyi Szépmíves Céh szép külsőt adott a tartalomnak.

k. gy.

Dr. Luther Márton: Bűnbánati zsolttárok; A hatodik zsolttár. Harangszó könyvtár. 1931. (Győr, Petőfi-tér 2. Ára 20 f.)

Isten ujmutatását kell észrevennünk abban, hogy nálunk is újra szóhoz jut Luther. Súlyos üzeneteket akar tolmácsolni Isten általa. Sorsunk mostohaságában bűnbánat, töredelem, összeomlás, megtörettetés az egyetlen lehetőség arra, hogy Isten új élettel ajándékozhasson meg bennünket. Erre mutat rá határozottan. Ez csakugyan nem a modern ember szája ize szerint való beszéd. Az íge pörölyként zúzza össze mindazt az értéket, kiválóságot, amire oly büszke a mai ember. Lerántja a leplet, riaszt a bűn rettenetes, megrontó hatalmára, a szent Isten haragjára, kíméletlen ítéletére, ami alól nem vonhatja ki magát senki sem. „Mert félelem és alázatosság nélkül senki sem kedves Isten előtt”. „Azért minden szenteknek és keresztényeknek meg kell ismeriök bűnösségüket és félniök Isten ítéletét, mert ez a zsolttár mindenkinek szól és nem tesz kivételt”. Ezt pedig Isten megpróbáltatásokkal éri el: „Azért, hogy a maga erejét és a maga vizsgatását közölhesse velünk, elvon az Isten minden egyéb vizsgatást és ugyan csak megszorítja a lelket, hogy kiáltozzék és epekedjék az ő vizsgatálása után... hogy ne tudjon másról és ne legyen neki

semmije Istenen kívül és Isten sem más-
képpen, mint a hitben". „Ha pedig az
ember úgy török össze és semmisül meg
minden erejében és cselekedetében, mun-
kásságában és lényében, hogy nem marad
egyéb belőle nyomorult, átkozott, elhagya-
tott bűnösnel, akkor érkezik az isteni
segítség és erő". Sokat jelent, életbevágó
gyakorlati útbaigazítás a *kereszt alatti élet*:
„Az igazi élet nem sok cselekedetből áll...
hanem az ó-ember keresztrefeszítéséből és
ödlökéséből". Ezekre a kemény, velőki-
gható szavakra vártunk eddig. Most Isten
előnkbe adja. Vegyük valóban hálás alá-
zatozással s legyünk rajta, hogy minél
több kézbe kerüljön. u. e.

**D. Payr Sándor: Gyurátz Ferenc
életrajza.** (1841—1925.) Műmelléklettel és
a szövegbe nyomott 50 képpel. Sopron.
1931. 8°. 392 lap. Ára 6-50 P.

Ritka, tüneményes életpályát rajzolt meg
az író ebben a munkájában. Egy szorgalm-
mas, munkás ember gyermekének pálya-
futását Alsóbüktől Pápaiáig. Alsóbük, Sop-
ron, Halle, Kövágóórs, Beled, Pápa azok a
helyek, ahol Gyurátz Ferenc egyrészt tan-
ult, másrészt pedig működött. Az első
három tanulmányainak, a másik három,
áldásos működésének színhelye. Megírta a
szerző, hogyan lett az egyszerű szülői
gyermekből lelkész, esperes, gyámintézeti
elnök, egyházkerületi főjegyző, zsinati tag,
püspök, főrend, a II. oszt. Vaskoronarend
tulajdonosa és egyházszervező férfiú. S ez
még nem teljesen kimerítő felsorolás. Mert
nem szabad elfeledkeznünk lelkipásztori,
tudományos és irodalmi, valamint jótékony-
sági tevékenységéről sem. S nem az érdem-
rend tesz valakit nagy emberré, hanem a
közmegebecsülés és szeretet. Ezeknek pedig
mindvégig birtokában volt. — De nemcsak
Gyurátz Ferenc élet- és jellemrajzát talál-
juk meg Payr Sándor könyvében, hanem
felelevenedik előttiünk az egész dunántúli

egyházkerület 1841. és 1925. közötti élete.
Megtaláljuk azokat a férfiakat és nőket,
akik áldozatkészségükkel anyagilag és er-
kölcseileg istáptolták akár az egyes gyüleke-
zeteket, akár a nagyobb közületeket. Ezeket
természetszerűleg nem taxatív, kimutatás-
szerű felsorolásban, hanem avatott tollal
írt, találó jellemben és életrajzok keretében
Gyurátz Ferenc jellemrajzát egy külön
fejezetben találjuk. Ez a jellemrajz nem
a nem a Vaskoronarend tulajdonosáról és
nem is a főrendiházi tagról szól, hanem az
imádkozó és dolgozó Gyurátz Ferencről.
Bemutatja őt, mint a tudóst, a pedagógust,
az író és szónokot. Megismerjük benne a
holligtanuló lelkipásztort, a lankadatlan
egyházkormányzót és a hűséges hazafit.
Mint püspök sem hanyagolta el gyülekeze-
tét, de valóban lelkipásztora maradt, még
akkor is, amikor nyugalomba vonult s mint
tisztéletbeli lelkész szolgált tovább. Apostola
volt a felekezeti békének és ezt sikeresen
is munkálta. Halálakor az egész ország gyá-
szolt. — A Dunántúli Evang. Egyházkerületi
Lelkész-Egyesület és a mű írója az életrajz
kiadásával méltán rótta le kegyelet-
adóját a nagy püspök emlékének.

Lingsch László.

Az „Ösvény“ 1930.-i számáról s a
Luther-Társarág *Ágostai Hitvallás*-kiadásá-
ról irtunk lapunk ápr.-i számában. *Sólyom
Jenő*, az „Ösvény“ kritikusa, annak a köz-
lésére kért, hogy az Ágostai Hitvallás for-
dításáról irt kritikája a Paulik-fordítás
előző kiadásáról szölt (ezt mi is megjegyez-
tük!) s a legújabb fordításból a fordító már
kiküszöbölte a fogyatékoságokat. Ezt a
fordítást nem méltathatta, mert cikke ké-
szültekor (1930. nyár) az még nem jelent
meg; az Ösvényben megjelent e cikke
szent-ben már ki volt szedve s így nem is
módosítható azt. — Örülünk, hogy e for-
dítás értékét illetően így egy véleményen
vagyunk!

*Hűséges lenni kicsiny dolgokban s ezt művelni kinek-kinek a hiva-
tásában, ez ugyan elrejtett dicsősége a keresztyén életnek, de nehezebb és
fenségebb, mint a mártirium. A mártiriumot elősegíti a lázas időszak
és felcsigázott érzésvilág, s legtöbbször gyorsan elnyerhető, csak egy szem-
pillantásnyi bátorságba kerül. — A kicsinyen való hűség azonban az
egyformaságban elvonuló élet csöndes egyhangúságát hordozva, türelemmel
igyekszik az Úr jutalmára.*

Lőhe Vilmos.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: *vitéz Sréter Ferenc.*

Nyomatott Székely- és Társa könyvnyomdájában, Sopronban, Várkerület 66.

Dékánválasztás. A hittudományi kar az 1931/32. tanulmányi évre — miután Dr. Deák János e. i. dékán újbóli megválasztását elfoglaltságára való tekintettel elbírította, — dr. báró Podmaniczky Pál egy. ny. r. tanárt, — a „Parasztprófeta” fordítóját — választotta dékánná. Szeretettel, örömmel, tisztelettel köszöntjük az új dékánt s az Úrnak szentelt élete e szakaszára is sok áldást kérünk.

Keller Adolf genfi egyetemi tanár, a stockholmi ökumenikus mozgalom genfi szociális központjának vezetője június 3-án előadást tartott a hittudományi fakultáson „Az oekumenikus mozgalmak, mint a theologia problémája” címen.

A fakultás tanévzárásán május 29-én Dr. Deák János dékán szolt az ifjúsághoz. Visszatekintett az elmúlt év munkájára, eredményeire és hiányaira. Imádságban fordultunk végül az Úrhoz; hálával a kegyelemért, kéréssel a további megsegítésért. 30-án együtt járult a tanári kar s a hallgatóság az Úr asztalához.

A szigorlatokat — melyeken D. Kapi Béla dunántúli püspök elnökölt, — 22-en állottak meg eredményesen (3-an kiténtetéssel, 9-en egyhangúlag, 10-en szótöbbséggel). Kiténtetéssel: *Baráth Pál, Keken András és Urbán Ernő*. Egyhangúlag, illetve szótöbbséggel: Aizenpreis Dezső, Bahil Jenő, Balczó András, Balogh István, Blatniczky Jenő, Brachna Gábor, Farkas Lajos, Fuchs Pál, Gerhát Sándor, Gömör Erzsébet, Hegedüs Lajos, Lülük Ferenc, Mesterházy Sándor, Mészáros Sándor, Mohácsy László, Németh Zoltán, Pankuch Piroksa, Pölöskey Miklós, Sztehló Gábor. (11-en dunántúliak, 11-en bányakerületiek).

Az alapvizsgálatokat 21 másodéves hallgató tette le. Kiténtetéssel: *Pröhle Károly, Scholz László, Ulreich László*. Egyhangúlag, illetve szótöbbséggel: Beyer Aurél, Czirka Béla, Huszák József, Jagyugy Pál, Joób Olivér, Mayer Ödön, Milán János, Oberndorf Elek, Ondrik János, Palkovics István, Renner István, Rónay Zoltán, Seben István, Szabó Lajos, Szontágh Sándor, Szrna János, Weinberger Gusztáv, Weltler Rezső. (10-en egyhangúan, 8-an szótöbbséggel).

A „Parasztprófeta” közlését, sajnos, csak összel tudjuk befejezni. Legközelebbi számunk — Deo volente — októberben jelenik meg.

Lelkészavatás. D. Kapi Béla dunántúli püspök június 21-én lelkészé avatta a következő dunántúli lelkészjelölteket: Aizenpreis Dezső, Balogh István, Baráth Pál, Eröss Sándor, Fuchs Pál, Mesterházy Sándor, Mészáros Sándor, Mohácsy László, Németh Zoltán, Pölöskey Miklós.

Segédlelkészi beosztást nyertek: Aizenpreis Dezső Felsőnánán, Balogh István Ostffyasszonyfán, Baráth Pál Körmenden, Farkas Lajos Szolnokon, Mesterházy Sándor Bobán, Mohácsy László Marczalgergelyin.

Külföldre készülnek tanulmányaik folytatására: Bahil Jenő, Balczó András, Fuchs Pál és Pölöskey Miklós Németországba, Blatniczky Jenő és Brachna Gábor az Egyesült Államokba, Lülük Ferenc Schweizba, Sztehló Gábor Finnországba. Keken András tudományegyetemi tanulmányokat fog folytatni.

A helsinki-i „Clastrum theologicum” nevében Aarre Lauka szenior a következő üdvözetet küldte a soproni theologus ifjúságnak: Meine herzlichen Grüsse allen unbekannten und bekannten Freunden. Ihr Aarre Lauka.

A theologus konferencia augusztus 26—28.-án lesz Klotildligeten. Tudnivalók, program a fedőlapon!

Eröss Sándor hazaérkezett Kassel-ből s K. I. E. titkári megbízást nyert. *Sztehló Gábor* a finn-ugor kongresszusra utazott *Túróczy Zoltán* győri lelkéssel s egy-két évi tanulmányi időre künt is marad.

A Theologus Otthon céljaira ez évben is nyári gyűjtésre, supplicatio-ra indul az ifjúság. Kérünk mindenkit, fogadja szeretettel s karolja fel az Otthon ügyét, mely soha jobban támogatásra nem szorult.

A Theologus Otthon-ba a felvételi kérvények július 15.-ig nyújtandók be. Lakás, fűtés, világítás, fürdő, teljes ellátás (napi háromszori étkezéssel) 10 hónapra 550 P. Felvilágosítást/ad a Theol. Otthon igazgatósága (Sopron, Felkelő-út 42.). A „Harangszó” s az „Evangélikusok Lapja” közölték a teljes felvételi hirdetményt.

Dr. Graeser Frigyes egyzsakett-öltönyt ajándékozott a Theol. Otthonnak. Az ajándékot az egyik hallgatónak továbbította az Igazgatóság Hálás köszönetet mond az Otthon az adakozónak ez úton is.

A „Fébé“ Diakonissza-Egyesület augusztusi konferenciái:

Fiúkonferencia: Aug. 14—16. Előadások: A ker. ifjú és a vasárnap. A ker. ifjú és a munka. A ker. ifjú és a szülei. A ker. ifjú és a barátai. — Délutánonként kor szerint összeállított csoportokban séták bibliatanulmányokkal. A konferencia kezdete: aug. 14. d. u. 4 óraker.

Leánykonferencia: Aug. 18—20. Előadások: „Miben légy otthon?” 1. Az egyházadban. 2. Az Írásban. 3. Az imádkozásban. 4. Az Úrban. — Délutánonként kor szerint összeállított csoportokban séták bibliatanulmányokkal. A konferencia kezdete: aug. 18. d. u. 4 óraker.

A fiú- és leánykonferenciák jelentkezési határideje aug. 5. A konferenciák színhelye: Klotildliget, Béthel villa. Jelentkezést is ide kell küldeni az egyesületnek. A vasutállomás Piliscsaba (nem Klotildliget!) a Budapest ny. p.-u.—Esztergom vasutvonalon. Bejelentendő a résztvevő neve, foglalkozása, életkora, lakhelye. Szállás és ellátás díja napi 2 pengő. Minden résztvevő hozzon magával takarót, lepedőt, kis párnát, törülközőt is. Kedvezményes vasuti jegyért folyamodik az egyesület.

Lelkészkonferencia: Aug. 24—26. (VI. lelkészkonferencia.) Program: Aug. 24. d. u. $\frac{1}{2}$ 5. Megnyitás, bibliatanulmány. Aug. 25. d. e. $\frac{1}{2}$ 9. Bibliatanulmány. — $\frac{1}{2}$ 10. Az Úr Jézus Krisztus gyülekezetének fundamentuma. — $\frac{1}{2}$ 11. Az Úr Jézus Krisztus gyülekezetének épülete, D. u. $\frac{1}{2}$ 4. Bibliatanulmány. — 5. Az Úr Jézus Krisztus gyülekezetének egysége. — Áhitat. — Aug. 26. d. e. $\frac{1}{2}$ 9. Bibliatanulmány. — $\frac{1}{2}$ 10. Az Úr Jézus Krisztus gyülekezetének missziója. — $\frac{1}{2}$ 11. Az Úr Jézus Krisztus gyülekezetének szolgálja. — 4. A lelkészkonferencia bezárása.

Theologuskonferencia: Aug. 26—28. (VI. theologuskonferencia.) Program: Aug. 26. d. u. 5. Megnyitás. — 6. A mai ifjúság típusai. — 8. Áhitat. — Aug. 27. d. e. 8. Áhitat. — $\frac{1}{2}$ 10. A theologus a világban. — $\frac{1}{2}$ 11. A theologus Isten előtt. — D. u. $\frac{1}{2}$ 5. A theologus az egyházban. — 8. Áhitat. — Aug. 28. d. e. 8. Áhitat. — $\frac{1}{2}$ 10. Az ébredési mozgalom története. — $\frac{1}{2}$ 11. Az ébredés motívumai. — D. u. $\frac{1}{2}$ 4. Az ébredés kihatásai. — 5. A konferencia bezárása.

Lelkész- és theologuskonferenciák jelentkezési határideje: jul. 15. Jelentkezés: Zulauf Henrik ev. lelkész, Budapest, I. Hidegkúti-út 123/a. (Telefon: automata 645—73.) Ellátás- és elszállásolásról gondoskodás történt. A költségek fedezéséhez ki-ki saját tehetségéhez képest járuljon hozzá. Részletben is fizethető. A résztvevők hozzanak: takarót, lepedőt, kis párnát, törülközőt is. Kedvezményes vasuti jegyért folyamodik az egyesület. A konferencia színhelye: Klotildliget, Béthel villa. Vasuti állomás: Piliscsaba.